II

(Besluiten waarvan de publicatie niet voorwaarde is voor de toepassing)

COMMISSIE

BESCHIKKING VAN DE COMMISSIE

van 17 december 2002

inzake een procedure op grond van artikel 81 van het EG-Verdrag en artikel 53 van de EER-overeenkomst

(Zaak COMP/C.37.671 — Smaakversterkers)

(Kennisgeving geschied onder nummer C(2002) 5091)

(Slechts de tekst in de Engelse taal is authentiek)

(Voor de EER relevante tekst)

(2004/206/EG)

INHOUDSOPGAVE

Bladzijde

DEEL I — DE FEITEN

A. Beknopte beschrijving van de inbreuk 3

B. De nucleotidensector 3

1. Het product 3

2. De producenten 3

3. De markt 4

C. Procedure 6

D. Beschrijving van de gebeurtenissen 7

1. Deelnemers en organisatie 7

2. De essentiële kenmerken van het kartel 7

3. Eerste contacten 8

4. Werking van de kartelovereenkomst 10

DEEL II — JURIDISCHE BEOORDELING

A. Rechtsbevoegdheid (toepassing van het Verdrag en van de EER-overeenkomst) 16

1. Verband tussen het Verdrag en de EER-overeenkomst 16

B. Toepassing van artikel 81 van het Verdrag en van artikel 53 van de EER-overeenkomst 17

1. Artikel 81, lid 1, van het Verdrag en artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst. 17

2. Overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen 17

3. Eén enkele voortgezette inbreuk 18

4. Beperking van de mededinging 18

5. Gevolgen voor de handel tussen de lidstaten en tussen overeenkomstsluitende partijen van de EER 19

6. Mededingingsbepalingen die van toepassing zijn op Oostenrijk, Finland, IJsland, Liechtenstein, Noorwegen en Zweden 20

C. Adressaten 20

1. Toe te passen beginselen 20

2. Adressaten van de beschikking 20

D. Duur van de inbreuk 21

E. Sancties 22

1. Artikel 3 van Verordening nr. 17 22

2. Artikel 15, lid 2, van Verordening nr. 17 23

DE COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN,

Gelet op het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap,

Gelet op de Overeenkomst betreffende de Europese Economische Ruimte,

Gelet op Verordening nr. 17 van de Raad van 6 februari 1962, eerste verordening over de toepassing van de artikelen 85 en 86 van het Verdrag [1], laatstelijk gewijzigd bij Verordening (EG) nr. 1/2003 [2], en met name op de artikelen 3 en 15,

Gezien het besluit van de Commissie van 10 juli 2002 tot inleiding van de procedure in deze zaak,

Na de betrokken ondernemingen overeenkomstig artikel 19, lid 1, van Verordening nr. 17 en Verordening (EG) nr. 2842/98 van de Commissie van 22 december 1998 over het horen van belanghebbenden in bepaalde procedures op grond van de artikelen 85 en 86 van het EG-Verdrag [3] in de gelegenheid te hebben gesteld hun opmerkingen over de punten van bezwaar van de Commissie kenbaar te maken,

Na raadpleging van het Adviescomité voor mededingingsregelingen en economische machtsposities,

Gezien het verslag van de raadadviseur-auditeur in deze zaak [4],

Overwegende hetgeen volgt:

DEEL I — DE FEITEN

A. **BEKNOPTE BESCHRIJVING VAN DE INBREUK**

(1) Deze beschikking is gericht tot de volgende ondernemingen:

— Ajinomoto Company Incorporated

— Takeda Chemical Industries Limited

— Daesang Corporation

— Cheil Jedang Corporation.

(2) De inbreuk bestaat erin dat de bovengenoemde producenten van nucleotiden hebben deelgenomen aan een voortdurende overeenkomst welke in strijd is met artikel 81, lid 1, van het Verdrag en artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst die de Gemeenschap en de EER bestrijken, waarbij zij de prijzen van het product bepaalden, prijsverhogingen ten uitvoer legden, klanten verdeelden en een mechanisme in het leven riepen voor de controle op en de handhaving van hun overeenkomsten.

(3) De ondernemingen waren tussen november 1988 en juni 1998 [5] bij de inbreuk betrokken.

B. **DE NUCLEOTIDENSECTOR**

1. *HET PRODUCT*

(4) Nucleïnezuur of nucleotide wordt gemaakt op basis van glucose met behulp van een fermentatie-, separatie-, kristallisatie- en filtratieproces.

(5) Er bestaan twee nucleotiden, die voor het toevoegen van smaak worden gebruikt, namelijk dinatrium-5'-inosinaat (IMP) en dinatrium-5'-guanilaat (GMP). Beide nucleotiden worden ook verkocht in de vorm van mengsels van deze twee producten, zoals I&G, een 50/50-mengsel van de twee nucleotiden.

(6) IMP was het eerste nucleotide waarvan men ontdekte dat het smaken van bepaalde soorten voedsel scherper kon maken. Later werd ontdekt dat GMP dezelfde eigenschappen had. Beide producten worden slechts in kleine hoeveelheden gebruikt. Zij fungeren slechts als smaakversterker in aanwezigheid van een natriumzout, of dit nu is toegevoegd, zoals mononatriumglutamaat („MSG"), of dat dit van nature voorkomt, zoals het natriumzout dat in tomaten zit. Naast andere toepassingen zijn IMP en GMP effectief in laag-natriumsamenstellingen. Smaakversterkers in de vorm van nucleotiden worden door grote levensmiddelenproducenten gebruikt om meer smaak te geven aan levensmiddelen, hetzij op zichzelf (met natriumzout dat van nature voorkomt), of, wat meestal het geval is, in combinatie met MSG.

(7) In die hoedanigheid worden zij voornamelijk gebruikt om vleesextracten te vervangen, om zoete en vleessmaken te versterken, om „verkeerde" smaken in diverse voedselsamenstellingen te verhullen en om een bittere smaak weg te nemen.

2. *DE PRODUCENTEN*

a) AJINOMOTO COMPANY, INC (JAPAN)

(8) Ajinomoto Company, Inc. („Ajinomoto") is de uiteindelijke moedermaatschappij van een groep ondernemingen die chemicaliën produceren, met inbegrip van nucleotiden en voedingsmiddelen. Gesteund door capaciteiten op het gebied van aminozurentechnologie, is de groep ondernemingen ook betrokken bij de ontwikkeling en de productie van geneesmiddelen. De activiteiten van Ajinomoto omvatten productie- en marketingbases in 21 landen.

(9) Ajinomoto bezit in Japan fabrieken voor de productie van nucleotiden.

---

[1] PB 13 van 21.2.1962, blz. 204/62.
[2] PB L 1 van 4.1.2003, blz. 1.
[3] PB L 354 van 30.12.1998, blz. 18.
[4] PB C 64 van 12.3.2004.

[5] Zie onder het kopje „Duur" voor afzonderlijke data per onderneming.

(10) Haar Europese filialen zijn Ajinomoto Europe Sales GmbH (Hamburg, Duitsland), Ajinomoto Eurolysine (Parijs, Frankrijk), OmniChem (Louvain-la-Neuve, België) en Forum Holdings Ltd (Verenigd Koninkrijk).

(11) In 2001 bedroeg de totale wereldwijde omzet van alle tot de Ajinomoto-groep behorende bedrijven 8 680 miljoen EUR.

b) TAKEDA CHEMICAL INDUSTRIES LTD (JAPAN)

(12) Takeda Chemical Industries Ltd („Takeda") is de uiteindelijke moedermaatschappij van een groep ondernemingen die geneesmiddelen, chemicaliën, bulkvitamines, gewasbeschermingsmiddelen en levensmiddelenadditieven, zoals nucleotiden, produceren.

(13) De distributie van nucleotiden over de EER-markten wordt georganiseerd via Mitsui & Co. (Japan). Er zijn in Europa echter diverse plaatselijke dochtermaatschappijen: Mitsui & Co. Deutschland GmbH (voor verkopen aan West-Europa (inclusief Duitsland, Nederland, Portugal en Zwitserland), Noord-Europa, Oost-Europa en Turkije), Mitsui & Co. UK Plc (voor verkopen in het Verenigd Koninkrijk en Ierland) en Mitsui & Co. France SA (voor verkopen in Frankrijk).

(14) Voor het financiële jaar dat liep van 1 april 2001 tot en met 31 maart 2002, had Takeda een totale wereldwijde omzet van 9 247 miljoen EUR ([6]).

c) DAESANG CORPORATION (ZUID-KOREA)

(15) Daesang Corporation („Daesang") is de uiteindelijke moedermaatschappij van een groep die wereldwijd opereert, en tot de activiteiten waarvan de productie van smaakmakers, diervoeding en aminozuren behoren. De onderneming werd in november 1997 opgericht na een fusie van Daesang Industrial Limited met Miwon Corporation Limited. Daesang Industrial Limited stond vroeger bekend als Sewon Corporation Limited en Miwon Foods Corporation Limited (alle „Daesang" of „Miwon").

(16) Sinds september 1994 is Daesang Europe BV het Europese verkoopbedrijf voor nucleotiden van Daesang Corporation. Daesang Europe verkoopt voornamelijk nucleotiden aan onafhankelijke distributeurs in de EER.

(17) De wereldwijde omzet van Daesang bedroeg in 2001 1 382 miljoen EUR ([7]).

d) CHEIL JEDANG CORPORATION (ZUID-KOREA)

(18) Cheil Jedang Corporation („Cheil") is de uiteindelijke moedermaatschappij van een groep ondernemingen die over de hele wereld vestigingen hebben en wereldwijd opereren. Zij werd in 1953 opgericht als eerste productiefiliaal van de Zuid-Koreaanse Samsung Groep. In 1993 werd Cheil Jedang Corporation onafhankelijk. Cheil is een gediversifieerde onderneming die zich onder andere concentreert op geneesmiddelen en levensmiddelen. Cheil begaf zich in 1977 op de nucleotidenmarkt.

(19) In de EER opereert Cheil via haar 100 % dochteronderneming, CJ Europe GmbH en via verschillende onafhankelijke distributeurs.

(20) In 2001 bedroeg de totale omzet van de tot de Cheilgroep behorende ondernemingen 1 976 miljoen EUR ([8]).

3. *DE MARKT*

a) AANBODZIJDE

1. ***Productie***

(21) De vier voornaamste producenten van nucleotiden zijn Ajinomoto, Takeda, Cheil en Daesang. Ten tijde van de inbreuk waren andere producenten Kyowa Hakko Kogyo Co. Ltd („Kyowa") (Japan) ([9]) en Yamasa Corporation („Yamasa") (Japan) ([10]).

(22) De totale wereldwijde productiecapaciteit voor nucleotiden bedroeg in 1997 ongeveer 10 700 ton. In 1992 lag de totale wereldwijde productiecapaciteit voor nucleotiden rond de 6 660 ton.

(23) Geen van de Japanse of Koreaanse producenten van nucleotiden heeft productiefaciliteiten in de Gemeenschap. Cheil heeft in Indonesië een productiefabriek en Kyowa heeft onlangs een productiefabriek in de Verenigde Staten gebouwd.

2. ***Distributie***

(24) De hierboven genoemde Japanse en Zuid-Koreaanse producenten van nucleotiden verkopen het product op de EER-markt via dochtermaatschappijen en onafhankelijke distributeurs die in verschillende lidstaten zijn gevestigd.

(25) Sinds september 1994 verkoopt Daesang in Europa nucleotiden via haar 100 % dochteronderneming Daesang Europe BV. Daesang Europe BV importeert nucleotiden uit Azië en verkoopt deze voornamelijk aan onafhankelijke distributeurs in de EER.

([6]) De volgende wisselkoers werd gehanteerd: 1 EUR = 108,682 JPY (Referentiedatabank van Eurostat — wisselkoers voor 2001).

([7]) 1 EUR = 1,154.83 Won (Referentiedatabank van Eurostat — wisselkoers 2001).

([8]) 1 EUR = 1,13404 USD (Referentiedatabank van Eurostat — wisselkoers 2001).

([9]) In 1992 stopte Kyowa met de uitvoer van nucleotiden naar Europa.

([10]) Yamasa Corporation stopte in 1994 met het leveren van smaakversterkers aan Europa.

(26) Ajinomoto verkoopt in de EER nucleotiden via haar in Hamburg, Duitsland, gevestigde dochtermaatschappij Ajinomoto Europe Sales GmbH, en via onafhankelijke distributeurs.

(27) Cheil verkoopt in de EER nucleotiden via haar 100 % dochteronderneming, CJ Europe GmbH, en via onafhankelijke distributeurs.

(28) Takeda verkoopt in de EER nucleotiden via een onafhankelijke distributeur, die via haar in Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk gevestigde dochterondernemingen de distributie van het product aan klanten verzorgt.

b) VRAAGZIJDE

(29) De vraag naar nucleotiden staat in direct verband met de voedingsmiddelenindustrie. Zoals eerder is opgemerkt, worden nucleotiden met name gebruikt door grootschalige voedingsmiddelenproducenten om voedingsmiddelen meer smaak te geven.

(30) Tussen 1992 en 1999 maakte de markt voor nucleotiden een snelle groei door: terwijl de consumptie wereldwijd in 1992 nog steeds ongeveer 4 465 ton bedroeg, bedroeg deze in 1999 veel meer dan 9 000 ton. Geschat wordt dat de communautaire consumptie van nucleotiden in dezelfde periode is gegroeid van ongeveer 200 ton tot meer dan 500 ton in 1999.

(31) Volgens de beste schattingen van de Commissie was de totale EER-markt in 1997 in de buurt van de 12 miljoen EUR waard. In 2000 was de EER-markt voor nucleotiden ongeveer 7,5 miljoen EUR waard.

(32) Geschat wordt dat de drie belangrijkste klanten in Europa [ ]* (*), [ ]* (met inbegrip van [ ]*, die in de jaren 1990 werd aangekocht door [ ]*) en [ ]* ieder jaar tussen 45 % en 55 % vertegenwoordigen van alle in Europa verkochte nucleotiden. Op individuele basis koopt [ ]* ongeveer 20 % en [ ]* 15 % van alle nucleotiden die in Europa worden ingevoerd.

c) MARKTINFORMATIE

(33) De nucleotidenhandel speelt zich in wezen op mondiaal niveau af. De belangrijkste producenten van nucleotiden zijn grootschalige, multinationale ondernemingen die in Japan en Zuid-Korea zijn gevestigd. Ofschoon de productie zich hoofdzakelijk in Azië afspeelt, vindt de verkoop op mondiale schaal plaats (hoofdzakelijk naar de drie grootste geografische gebieden — Noord-Amerika, Europa en Azië). De betrokken geografische markt voor nucleotiden dient derhalve als wereldwijd te worden getypeerd.

(*) Gedeelten van deze tekst zijn bewerkt om te voorkomen dat vertrouwelijke informatie wordt bekendgemaakt. Deze gedeelten staan tussen vierkante haken en zijn aangegeven met een asterisk.

(34) Alle nucleotiden die in de EER worden verkocht, worden van buiten de EER ingevoerd.

(35) Zuid-Koreaanse producenten profiteerden tot 30 april 1998 ([11]) van een communautaire preferentiële douanetariefregeling.

(36) De stam waarop de productie van commerciële nucleotiden in wezen is gebaseerd (evenals het productieproces zelf), is geoctrooieerd. Partijen hebben, naast andere factoren die de keuze van consumenten voor een leverancier kunnen beïnvloeden, de kwaliteit van het product genoemd, prijs, levering en technische ondersteuning.

(37) Vanaf begin 1988 tot eind 1997 bleven de gemiddelde maandelijkse prijzen voor nucleotiden in de EER redelijk stabiel (ongeveer tussen 22 en 27 EUR per kilogram). Na deze periode begonnen de prijzen voor nucleotiden aanzienlijk te dalen (prijzen geschat tussen ongeveer 12 en 16 EUR in 1999 en tussen 8 en 12 EUR in 2000).

d) INTERNATIONALE HANDEL

(38) In de in deze beschikking in aanmerking genomen periode kenmerkte de nucleotidenmarkt zich door belangrijke stromen tussen de huidige lidstaten evenals tussen de partijen bij de EER-overeenkomst.

(39) Alle ondernemingen brachten het product in vrijwel iedere lidstaat op de markt, hetzij via dochtermaatschappijen of via in de Gemeenschap gevestigde distributeurs.

(40) Daesang, bijvoorbeeld, verkoopt nucleotiden in de gehele Gemeenschap via het in Nederland gevestigde Daesang Europe BV. Cheil en Ajinomoto opereren op een vergelijkbare wijze. Takeda, daarentegen, brengt haar nucleotiden op de markt via een onafhankelijke distributeur met dochtermaatschappijen in Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk. De Duitse vestiging is verantwoordelijk voor vrijwel het gehele communautaire grondgebied, met uitzondering van Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Ierland, waar andere dochtermaatschappijen zijn gevestigd.

([11]) 1.1.1989-31.12.1989: Verordening (EEG) nr. 4257/88 van de Raad van 19 december 1988 houdende toepassing van algemene tariefpreferenties voor het jaar 1989 op bepaalde industrieproducten van oorsprong uit ontwikkelingslanden (PB L 375 van 31.12.1988, blz. 1); 1.1.-31.12.1990: Verordening (EEG) nr. 3896/89 van de Raad van 18 december 1989 houdende toepassing van algemene tariefpreferenties voor het jaar 1990 op bepaalde industrieproducten van oorsprong uit ontwikkelingslanden (PB L 383 van 30.12.1989, blz. 1); 1.1.1991-31.12.1994: Verordening (EEG) nr. 3831/90 van de Raad van 20 december 1990 houdende toepassing van algemene tariefpreferenties voor het jaar 1991 op bepaalde industrieproducten van oorsprong uit ontwikkelingslanden (PB L 370 van 31.12.1990, blz. 1); 1.1.1995-30.4.1998: Verordening (EG) nr. 3281/94 van de Raad van 19 december 1994 betreffende een meerjarenschema van algemene tariefpreferenties (voor de jaren 1995 tot 1998) voor bepaalde industrieproducten van oorsprong uit de ontwikkelingslanden (PB L 348 van 31.12.1994, blz. 1).

(41) Derhalve ging het bij een significant deel van de verkoop van nucleotiden in de Gemeenschap om internationale handel.

(42) In de periode van de inbreuk en sinds de oprichting van de EER, was er ook sprake van verkopen aan in de EER gevestigde gebruikers van nucleotiden, met name via de dochtermaatschappijen en distributeurs die reeds in de Gemeenschap waren gevestigd.

C. **PROCEDURE**

a) COMMISSIEPROCEDURE

(43) Op 9 september 1999 diende de Japanse onderneming Takeda in het kader van de Mededeling van de Commissie betreffende het niet opleggen of verminderen van geldboeten in zaken betreffende mededingingsregelingen ([12]) („de clementieregeling") een verzoek in door de Commissie op de hoogte te brengen van een met betrekking tot nucleotiden bestaand kartel, waarbij zij haar bereidheid uitte om volledig samen te werken met de Commissie. Op 14 september 1999 overhandigde Takeda de Commissie een dossier dat bepaalde documenten bevatte die op de zaak betrekking hadden.

(44) Op 1 februari 2000 benaderde Daesang de Commissie, bevestigde zij het bestaan van een kartel met betrekking tot nucleotiden en uitte zij haar bereidheid om volledig mee te werken aan het onderzoek van de Commissie.

(45) Op 21 februari 2000 richtte de Commissie verzoeken om inlichtingen aan Ajinomoto, Cheil, Daesang en Kyowa waarin zij om gedetailleerde uitleg verzocht inzake contacten met concurrenten tussen 1992 en 1999.

(46) Op grond van de in 2000 ontvangen informatie werd duidelijk dat het kartel vóór 1992 actief was geweest en de Commissie verstuurde op 11 juni 2001 aanvullende verzoeken om inlichtingen aan Takeda, Ajinomoto, Daesang en Cheil met betrekking tot de periode tussen 1988 en 1992.

(47) In haar antwoord op het eerste verzoek van de Commissie om inlichtingen (gedateerd 3 april 2000 en 21 april 2000), gaf Daesang toe deel te nemen aan bijeenkomsten met concurrenten en verstrekte zij bepaalde documenten aan de Commissie waarin het doel van, de data van en de deelnemers aan verschillende bijeenkomsten werden gespecificeerd. Op 10 mei 2001 diende Daesang aanvullend informatie in.

(48) Ajinomoto beantwoordde op 3 april 2000 en 5 mei 2000 het verzoek van de Commissie om inlichtingen door bepaalde documenten te overhandigen die betrekking hadden op de bijeenkomsten en uitte haar bereidheid volledige medewerking te verlenen aan de procedure van de Commissie. In haar antwoord op het verzoek van de Commissie om inlichtingen, dat op 17 april 2000 werd ontvangen, gaf Cheil toe deel te nemen aan bijeenkomsten tussen concurrenten en verstrekte zij de Commissie meer bijzonderheden en documenten die betrekking hadden op die bijeenkomsten. Cheil uitte ook haar bereidheid volledig mee te werken aan het onderzoek. Op 4 mei 2000 diende Kyowa in antwoord op het verzoek van de Commissie om inlichtingen een verklaring in, waarin zij toegaf tot eind 1993 te hebben deelgenomen aan bijeenkomsten tussen concurrenten, en waarin zij eveneens haar voornemen uitte om volledig mee te werken aan het onderzoek. Kyowa toonde ook aan dat zij sinds 1992 geen nucleotiden meer leverde die in Europa als smaakversterkers werden gebruikt.

(49) Op 20 oktober 2000 verstrekte Takeda de Commissie een verklaring van de bedrijfsleiding met betrekking tot bepaalde concurrentieverstorende activiteiten in de Gemeenschap waarbij Takeda was betrokken. Deze verklaring vormde een aanvulling op de op 14 september 1999 ingediende documenten. In de verklaring van de bedrijfsleiding verstrekte Takeda gedetailleerde informatie over het kartel, de structuur ervan, de grondregels en de bijeenkomsten tussen concurrenten.

(50) Zoals vermeld verstuurde de Commissie op 11 juni 2001 een tweede verzoek om inlichtingen met betrekking tot de periode 1988-1992. In haar antwoord van 20 juli 2001 verstrekte Takeda aanvullende informatie met betrekking tot de werking van het kartel vóór 1992.

(51) Ajinomoto, aan de andere kant, stelde in haar antwoord van 30 juli 2001 dat zij geen enkele verwijzing kon vinden naar bijeenkomsten met nucleotidenconcurrenten in de periode 1988-1991. Zij gaf echter toe dat dergelijke bijeenkomsten van tijd tot tijd moesten hebben plaatsgevonden.

(52) Daesang antwoordde op 23 juli 2001 en bevestigde haar deelname aan het kartel sinds oktober 1988.

(53) Cheil diende haar antwoord op 14 augustus 2001 in, en merkte hierin op dat zij dacht dat de Europese markt niet werd besproken tijdens de tussen 1988 en 1991 gehouden bijeenkomsten.

(54) Op 24 oktober 2001 en 20 december 2001 richtte de Commissie een verzoek om inlichtingen tot Yamasa. In haar antwoord van 17 januari 2002 toonde Yamasa aan dat zij sinds juli 1994 geen nucleotiden meer leverde die in Europa als smaakversterkers werden gebruikt.

(55) Op 24 oktober 2001 en 31 januari 2002 hadden vertegenwoordigers van Ajinomoto een ontmoeting met de Commissie om hun samenwerking te bespreken en op 17 december 2001 en 31 januari 2002 dienden zij aanvullende memoranda in.

(56) Op 10 juli 2002 bracht de Commissie een mededeling van punten van bezwaar uit die was gericht tot Ajinomoto, Takeda, Daesang en Cheil.

([12]) PB C 207 van 18.7.1996, blz. 4.

D. **BESCHRIJVING VAN DE GEBEURTENISSEN**

1. *DEELNEMERS EN ORGANISATIE*

(57) De bijeenkomsten vonden over het algemeen op topniveau plaats (niveau algemeen-directeur en directeur), zoals blijkt uit de bewijsstukken in het dossier met betrekking tot de data, locaties en bijwoning voor de meeste kartelbijeenkomsten ([13]).

(58) Kyowa en Yamasa stopten respectievelijk in 1992 en 1994 met verkopen buiten Japan, waarbij enkel Ajinomoto, Takeda, Cheil en Daesang overbleven als spelers op de wereldwijde markten (buiten Japan). Derhalve waren de bijeenkomsten, zoals blijkt uit het bewijsmateriaal in het dossier van de Commissie, vanaf oktober 1994 ([14]) beperkt tot Takeda, Ajinomoto, Cheil en Daesang.

(59) De deelnemers kwamen gewoonlijk in de laatste helft van augustus/september bijeen, vóór de jaarlijkse prijsopgaven die naar de drie (aanvankelijk vier) grote Europese commerciële gebruikers van nucleotiden, [ ]*, [ ]*, [ ]* (en [ ]*, die in de jaren 1990 door [ ]* werd overgenomen) dienden te worden gestuurd. Deze prijzen werden vervolgens gebruikt als een maatstaf voor het vaststellen van de prijzen voor verkopen aan andere klanten ([15]) en om deze klanten onderling te verdelen.

(60) Gewoonlijk tussen januari en maart van het erop volgende jaar hielden de producenten dan een bijeenkomst om de resultaten te evalueren van de jaarlijkse contractonderhandelingen met de drie grote klanten en om prijzen te bespreken die over het algemeen golden op de markt ([16]).

(61) De deelnemers hielden ook bilaterale bijeenkomsten, tijdens welke zij de multilaterale bijeenkomsten voorbereidden of de uitvoering van de overeenkomsten evalueerden, zoals bijvoorbeeld met betrekking tot specifieke klanten.

2. *DE ESSENTIËLE KENMERKEN VAN HET KARTEL*

ELEMENTAIRE BEGINSELEN

(62) De structuur, de organisatie en de werking van het kartel waren gebaseerd op een gedeelde beoordeling van de markt. Zoals hierboven is vermeld, erkenden de producenten dat de markt in Europa grotendeels werd gevormd door drie grote industriële gebruikers van nucleotiden: [ ]*, [ ]* (die in de jaren 1990 [ ]* overnam) en [ ]*. Samen kochten zij rond 45-55 % van alle nucleotiden die jaarlijks in Europa werden verkocht.

([13]) Zie blz. 1931-1947, 1961-1974, 316-319, 1995 en 2174-2175 van het dossier van de Commissie.
([14]) Zie ook blz. 2170-2171 van het dossier van de Commissie.
([15]) Ajinomoto verwijst naar deze andere klanten (buiten [ ]*, [ ]* en [ ]*) als „de algemene markt".
([16]) Zie blz. 2170-2171 van het dossier van de Commissie.

(63) De kartelbijeenkomsten hadden als doel de algemene trends op de nucleotidenmarkt te bespreken, informatie te delen over prijzen en de verdeling tussen de producenten te bespreken van de jaarlijkse nucleotidenverkoopcontracten die waren gesloten met de drie grote industriële gebruikers van nucleotiden in de Gemeenschap. Tijdens de bijeenkomsten vonden onder andere besprekingen plaats die erop neerkwamen, dat de prijzen waartegen nucleotiden aan deze drie ondernemingen werden verkocht als maatstaf dienden te worden gebruikt voor het vaststellen van de prijzen voor verkopen aan andere klanten ([17]).

(64) Als onderdeel van de overeenkomst kochten Japanse producenten producten van de Koreaanse producenten in ruil waarvoor de Koreaanse producenten ermee instemden hun verkopen aan bepaalde markten en aan bepaalde klanten te beperken (zogenaamde „overeenkomsten inzake tegenaankopen"). In feite had Takeda de leiding over de tegenaankopen van Cheil, terwijl Ajinomoto gelijksoortige afspraken had met Daesang ([18]).

(65) De basisbeginselen van het kartel worden zeer duidelijk uitgelegd in notulen van Takeda van een op 25 juli 1997 tussen Takeda en Ajinomoto gehouden bijeenkomst ([19]), waar de/het nieuwe [...]* van Ajinomoto werd geïntroduceerd. In de eigen woorden van Takeda werd hem uitgelegd dat de periodieke bijeenkomsten tussen concurrenten waren gericht op „a) het handhaven en hervormen van internationale marktprijzen, b) eerbiedigen van elkaars markten en c) verdelen van grote klanten in Europa".

a) ***Prijsbepaling***

(66) De leden van het kartel maakten afspraken over „minimum-" en „richt-"prijzen die toegepast moesten worden. Er werden prijzen vastgesteld voor de verkoop van nucleotiden aan de drie grote Europese klanten en deze prijzen werden vervolgens als maatstaf gebruikt voor het vaststellen van de verkopen aan andere klanten. Ook werd elk jaar gesproken over een richtprijs voor het volgende jaar met betrekking tot de drie grote klanten ([20]) (zie bijvoorbeeld in de overwegingen 80, 87, 92, 94, 98, 108, 112, 113, 118-120, 124, 127-129, 139-141).

(67) Prijzen werden voornamelijk zowel in USD als in DEM vastgesteld. Op de Europese markt werd de DEM gewoonlijk als de standaardvaluta gebruikt en omgezet in de juiste nationale valuta in geval van prijsopgaven en prijsberekeningen aan de nationale klanten.

([17]) Zie verklaring van de bedrijfsleiding van Takeda, blz. 2170 van het dossier van de Commissie.
([18]) Zie blz. 303 en 1962 van het dossier van de Commissie.
([19]) Zie blz. 2158-2161 van het dossier van de Commissie.
([20]) Zie de verklaring van de bedrijfsleiding van Takeda, blz. 2170-2171 van het dossier van de Commissie; zie ook de verklaring van Daesang op blz. 1933 van het dossier van de Commissie; zie ook de aanvullende informatie van Daesang op blz. 1963 van het dossier van de Commissie; zie ook de verklaring van Kyowa op blz. 870 en blz. 871 van het dossier van de Commissie; zie ook de verklaring van Cheil op blz. 304 van het dossier van de Commissie; zie ook het memorandum van Ajinomoto, blz. 2, alinea 3, op blz. 2445 van het dossier van de Commissie.

b) ***Verdeling van klanten en delen van de markt***

(68) [ ]* en [ ]* hadden van oudsher Takeda als leverancier, terwijl [ ]* van oudsher Ajinomoto als leverancier had ([21]). Volgens Daesang bestond er tussen Takeda en Ajinomoto een afspraak om niet aan elkaars respectieve Europese klanten te verkopen ([22]).

(69) Teneinde hun verkopen aan deze grote Europese verbruikers van nucleotiden te beschermen gingen Takeda en Ajinomoto ook afspraken aan met hun belangrijkste concurrenten, waarbij Takeda en Ajinomoto producten aanschaften van hun concurrenten in ruil waarvoor de respectieve concurrenten hun verkopen aan de belangrijkste Europese nucleotidenverbruikers zouden beperken ([23]). Zoals Cheil stelt ([24]), „De Japanse ondernemingen (Takeda en Ajinomoto) moesten nucleotiden kopen van respectievelijk Cheil en Miwon (Daesang). In ruil hiervoor mochten de Koreaanse producenten niet aan de „3 grote" Europeanen verkopen en dienden zij de hoeveelheid naar Japan te beperken". (zie bijvoorbeeld in de overwegingen 78, 81, 84, 86, 100-102, 108, 111, 112, 114, 116, 117, 122 en 123).

(70) Deze compensatieregeling, die een uitvloeisel was van de regeling inzake de verdeling van klanten, leidde ook tot de verdeling van markten op een wereldwijde basis, zoals Cheil bevestigde ([25]). In ruil voor het niet verkopen aan bepaalde klanten, kochten de Japanse ondernemingen producten van hun Koreaanse tegenhangers aan ([26]). Aangezien deze klanten zich op andere markten bevonden dan die waar de compensatieverkopen plaatsvonden, leidde dit in feite tot de verdeling van markten (zie bijvoorbeeld in de overwegingen 81, 82, 85, 94, 95, 100-102, 110, 112, 122, 124 en 134).

(71) Takeda bevestigt dat een integraal deel van de kartelafspraken betrekking had op „de verdeling tussen de producenten van de jaarlijkse nucleotidenverkoopcontracten die werden gesloten met de drie grote commerciële gebruikers van nucleotiden in de Gemeenschap: namelijk: [ ]*, [ ]* en [ ]*".

([21]) Zie de verklaring van de bedrijfsleiding van Takeda, blz. 2170 van het dossier van de Commissie.

([22]) Zie de aanvullende informatie van Daesang op blz. 4 of blz. 1963 van het dossier van de Commissie.

([23]) Zie de verklaring van Cheil, op blz. 2, alinea 2 (blz. 301 van het dossier van de Commissie); Kyowa op blz. 5, alinea 1 (blz. 870 van het dossier van de Commissie); de aanvullende verklaring van Daesang op blz. 1963-1964.

([24]) Blz. 5 van de verklaring van Cheil, blz. 304 van het dossier van de Commissie.

([25]) Zie de verklaring van Cheil op blz. 4, blz. 303 van het dossier van de Commissie.

([26]) Zie de verklaring van Cheil op blz. 5 (blz. 304 van het dossier van de Commissie); zie ook blz. 1963-1964 van het dossier van de Commissie.

UITVOERING

(72) Het periodiek en frequent houden van bijeenkomsten tussen de adressaten van deze beschikking was een essentieel kenmerk van de organisatie van het kartel. Van 1989 tot 1998 zijn meer dan 20 multilaterale bijeenkomsten (waaraan alle kartelleden deelnamen) geïdentificeerd. Daarnaast hielden de partijen in deze periode periodieke bilaterale bijeenkomsten (er zijn meer dan 35 van dergelijke contacten geïdentificeerd). Deze bijeenkomsten werden bijvoorbeeld gebruikt om de respectieve posities van de ondernemingen bij de multilaterale bijeenkomsten voor te bereiden. Ook was er incidenteel sprake van contact per telefoon (er zijn ongeveer tien telefoongesprekken geïdentificeerd).

(73) Het tijdstip van de kartelbijeenkomsten werd gewoonlijk kort voor de jaarlijkse contractonderhandelingen met de drie „grote Europese klanten" vastgesteld teneinde afspraken te maken over de op te geven richtprijzen evenals over de verdeling van die contracten ([27]). Ook hielden de partijen bijeenkomsten om de toepassing van de richtprijzen gedurende de verkooponderhandelingen te evalueren ([28]), ofschoon de evaluatie van vroegere richtprijzen evenals de besprekingen over nieuw toe te passen richtprijzen vaak in één en dezelfde bijeenkomst werden gecombineerd (zie bijvoorbeeld in de overwegingen 93, 94, 96, 103, 109, 118, 125, 126, 130, 131 en 141).

(74) Ook wisselden de deelnemers hun verkoopprijzen en -aantallen uit, die als een basis werden gebruikt in hun besprekingen om te bepalen welke richtprijzen moesten worden vastgesteld ([29]) (zie bijvoorbeeld in de overwegingen 80, 96, 98, 103, 115 en 133).

3. *EERSTE CONTACTEN*

(75) Cheil geeft toe dat bepaalde bijeenkomsten tussen concurrenten sinds juli 1988 plaatsvonden, ofschoon zij aanvankelijk had verklaard dat de tussen 1988 en 1991 gehouden bijeenkomsten geen betrekking op de EER bleken te hebben, aangezien deze zich in plaats daarvan op de Japanse en Aziatische markten concentreerden ([30]).

(76) In een door Cheil ingediend zakenreisverslag van 16-28 juli 1988, dat als bijlage 5 bij de uit 2001 daterende verklaring van Cheil is gevoegd, wordt opgemerkt dat „Takeda zei dat zij een P-bijeenkomst ([31]) voor nucleotiden aan het voorbereiden waren om ernstige concurrentie te voorkomen, waarvan sprake zou zijn door de toetreding van Miwon [Daesang], en vroeg ons om de P-bijeenkomst te steunen en deze bij te wonen".

([27]) Zie de verklaring van de bedrijfsleiding van Takeda, blz. 2170 en 2171 van het dossier van de Commissie.

([28]) Zie de verklaring van de bedrijfsleiding van Takeda, blz. 2171 van het dossier van de Commissie.

([29]) Zie de verklaring van de bedrijfsleiding van Takeda, blz. 2170 van het dossier van de Commissie.

([30]) Zie blz. 1181-1182 van het dossier van de Commissie.

([31]) Verwijzend naar de bijeenkomsten tussen producenten of bijeenkomsten inzake het vaststellen van prijzen.

(77) Takeda situeert van haar kant het begin van de bijeenkomsten tussen concurrenten rond 1989 ([32]).

(78) Kyowa, aan de andere kant, heeft gesteld dat de bijeenkomsten tussen Japanse producenten van nucleotiden ten minste in 1986 startten, maar „[...] er kunnen zelfs eerdere bijeenkomsten zijn geweest" ([33]). Kyowa stelt verder dat volgens haar, „de belangrijkste spelers achter de bijeenkomsten Takeda en Ajinomoto waren. Takeda had de leiding over het zakendoen met Cheil, en Ajinomoto had de leiding over het zakendoen met [Daesang]. Takeda was ook de coördinator van de groep." ([34]).

(79) Ajinomoto geeft toe dat vertegenwoordigers van Ajinomoto vanaf 1988 van tijd tot tijd ontmoetingen hadden met Cheil, Takeda, Kyowa en Yamasa. Terwijl zij aanvankelijk beweerde dat zij geen informatie had kunnen verzamelen over het onderwerp van deze bijeenkomsten voor de periode 1988-1991 ([35]), diende zij vervolgens, in haar aanvullende memorandum van 17 december 2001, verschillende interne documenten over contacten in die periode in ([36]).

(80) Uit een door Ajinomoto ingediend intern memorandum blijkt dat vertegenwoordigers van de Japanse producenten van nucleotiden (Takeda, Ajinomoto, Kyowa en Yamasa) op 8 en 10 november 1988 bijeenkomsten hielden waar zij, wat betreft de Europese markt, informatie uitwisselden over, en prijzen bespraken en/of afspraken maakten over prijzen die iedere onderneming aanbood of diende aan te bieden aan de drie grote eindverbruikers in Europa, d.w.z. [ ]*, [ ]* en [ ]* evenals over de richtprijzen voor het kalenderjaar 1989 voor de algemene markt in Europa buiten de „grote drie klanten" ([37]).

(81) Daesang stelt ([38]) dat zij voor de eerste keer door de Japanse producenten werd benaderd kort nadat zij in 1987 was begonnen nucleotiden te produceren: er werd op 5 oktober 1988 in Tokio een bijeenkomst georganiseerd tussen de Japanse producenten (Daesang spreekt van de „vereniging" van Japanse producenten) en vertegenwoordigers van Miwon (tegenwoordig: Daesang). Het doel van deze bijeenkomst was de penetratie van Miwon op de Japanse markt te beperken en een mogelijke samenwerking met de Koreaanse producenten te bespreken. De besprekingen tijdens deze bijeenkomst leidden, op 19 december 1988, tot het sluiten van een „overeenkomst inzake tegenaankopen" tussen Ajinomoto en Miwon. Ofschoon dit als een „leveringscontract" werd gepresenteerd, geeft Daesang toe dat de mondeling overeengekomen voorwaarde voor dit contract was dat Miwon haar verkopen aan Japan niet mocht verhogen en de samenwerking van de Japanse producenten met betrekking tot wereldprijzen niet mocht belemmeren ([39]).

(82) Dit wordt gestaafd door een interne fax van Miwon van 9 november 1988 waarin wordt verwezen naar de onderhandelingen voor het leveringscontract met Ajinomoto, en waarin wordt opgemerkt dat „het contract een clausule bevat inzake het verbod om tot nieuwe verkopen over te gaan". Daesang stelt dat dit betekent dat Ajinomoto slechts bereid was producten aan te kopen van Miwon indien Miwon haar verkopen aan Japan niet verhoogde ([40]).

(83) Daarnaast stelt Daesang dat Ajinomoto tijdens deze bijeenkomst op 5 oktober 1988 duidelijk maakte dat Ajinomoto tegenaankopen zou doen bij Miwon, terwijl Takeda tegenaankopen zou doen bij Cheil. Ajinomoto schafte producten van Miwon aan via de distributeur van Takeda, die zij als een dekmantel gebruikte ([41]).

(84) In dit verband wijst Daesang erop dat het initiatief voor de afspraak van de Japanse producenten afkomstig was ([42]), en derhalve bevestigt zij de hierboven genoemde opmerkingen van Kyowa („de belangrijkste spelers achter de bijeenkomsten waren Takeda en Ajinomoto. [...] Takeda was ook de coördinator van de groep." ([43])). Het standpunt dat het kartel door de Japanse producenten werd geleid wordt ook door Cheil gedeeld, die opmerkt dat „de brede commerciële achtergrond van de beschreven gebeurtenissen er een is van dominante spelers die trachten een feitelijk duopolie te beschermen tegen opkomende concurrentie" ([44]).

(85) Ajinomoto stelt in dit verband ([45]) dat haar taak als ondergeschikt dient te worden beschouwd aan die van Takeda, die de kartelactiviteiten geïnitieerd en georkestreerd zou hebben: „Geconfronteerd met het feit dat zij in de EER geen goed georganiseerd netwerk had [...] en de intrede van extra concurrentie van Koreaanse ondernemingen, was het Takeda die erop was gebrand haar leidende positie tegenover [ ]* en [ ]* te beschermen door middel van het verdelen van klanten en het vaststellen van prijzen. Bijeenkomsten tussen de concurrenten werden geïnitieerd door [een vertegenwoordiger van Takeda]*[...]. [een vertegenwoordiger van Takeda]*zat de bijeenkomsten voor en hield de openings- en afsluitende toespraken. Tijdens de bijeenkomsten leidde hij de discussie en schreef hij rasterdiagrammen op een bord. Takeda klaagde altijd heftig wanneer zij erachter kwam dat andere ondernemingen onder de vooraf vastgestelde prijs voor [ ]* en [ ]* waren gaan zitten" ([46]).

([32]) Zie blz. 2170 van het dossier van de Commissie.
([33]) Zie blz. 869 van het dossier van de Commissie.
([34]) Zie blz. 869 van het dossier van de Commissie.
([35]) Zie blz. 2030 van het dossier van de Commissie.
([36]) Zie blz. 2256-2299 van het dossier van de Commissie.
([37]) Zie blz. 2264-2269 van het dossier van de Commissie.
([38]) Aanvullende informatie, zie blz. 2, bij punt 1.
([39]) Zie blz. 1962 en 986-989 van het dossier van de Commissie.
([40]) Zie blz. 1962 en 990-992 van het dossier van de Commissie.
([41]) Aanvullende verklaring van Daesang, blz. 3; zie ook bijlagen K en L daarbij.
([42]) Zie blz. 1961-1962 van het dossier van de Commissie.
([43]) Zie blz. 4 van de verklaring van Kyowa, blz. 869 van het dossier van de Commissie.
([44]) Zie bij de verklaring van Cheil op blz. 2, alinea 2, blz. 301 van het dossier van de Commissie.
([45]) Zie blz. 2557-2558 van het dossier van de Commissie.
([46]) Dit wordt tegengesproken door de feiten in het dossier van de Commissie. In een interne notitie van Ajinomoto (zie bijlage 11 bij het memorandum van Ajinomoto van 30 juni 2000 of blz. 2496-2499 van het dossier van de Commissie staat dat „wij [Ajinomoto] als leidende producent, evenals Takeda, de leiding moeten nemen in de prijsverhogingswedloop en derhalve is het zeer aannemelijk dat wij tegen de wind in moeten rennen. Het is echter onvermijdelijk dat we risico's moeten nemen"; zie ook bijlagen 7 en 8 bij het memorandum van Ajinomoto op blz. 2483-2488 van het dossier van de Commissie).

(86) Volgens Daesang werd begin maart 1989 nog een contract inzake tegenaankopen gesloten tussen Takeda en Miwon. Volgens Daesang werd over dit contract door Ajinomoto onderhandeld namens Miwon. De Commissie merkt op dat, in haar antwoord op de mededeling van punten van bezwaar, Ajinomoto bestrijdt dat zij namens Miwon met Takeda over een contract had onderhandeld. De voorwaarden van het contract met Takeda bestonden erin dat Miwon (tegenwoordig Daesang) haar verkopen aan Japan niet mocht verhogen, dat Miwon diende samen te werken met de Japanse producenten bij het verhogen van de wereldprijs voor nucleotiden en dat Miwon diende samen te werken met (d.w.z. zich diende te onthouden van verkoop aan) de „grote drie" klanten ([ ]*, [ ]*, [ ]*).

4. *WERKING VAN DE KARTELOVEREENKOMST*

(87) Volgens een zakenreisverslag ([47]) werd er tussen 7 en 23 maart 1989 een bijeenkomst gehouden van de producent(en) van nucleotiden (waaraan Cheil deelnam). In hetzelfde zakenverslag wordt erop gewezen dat de deelnemers overeenkwamen op 7 juni 1989 weer bijeen te komen in Kyung Ju, Korea (volgens Daesang is dit de bijeenkomst tijdens welke overeenstemming werd bereikt over de richtprijzen voor 1989).

(88) In een interne fax van Miwon Japan aan Mitra ([48]) van 30 mei 1989 ([49]) wordt naast de levering van producten aan Ajinomoto melding gemaakt van een op handen zijnde nucleotidenbijeenkomst met concurrenten op 6 en 7 juni 1989 in Kyung Ju, Korea, waaraan vertegenwoordigers van Takeda, Ajinomoto en Miwon zouden deelnemen, evenals vertegenwoordigers van twee andere producenten.

(89) Daesang merkt op dat zij meent dat de richtprijzen voor 1989 tijdens deze producentenbijeenkomst van 6 en 7 juni 1989 werden vastgesteld ([50]).

(90) In een interne fax van Ajinomoto van 9 juni 1989 wordt deze bijeenkomst bevestigd met de opmerking dat „tijdens een bijeenkomst die eergisteren in Korea plaatsvond, Takeda de Koreanen had verteld dat er een verzoek was ontvangen van [...]* om de prijs van 27,50 USD cif tot de heersende marktprijs te verlagen" ([51]).

(91) Een interne fax van Ajinomoto van 13 juli 1989 wijst erop dat aan het Europese verkoopkantoor van Ajinomoto werd gevraagd hun informatie met betrekking tot de verkoopprijs van Takeda voor nucleotiden aan [ ]* en [ ]* en bepaalde informatie over een lage verkoopprijs en verkoophoeveelheden van Takeda en andere producenten in West-Duitsland, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Zwitserland en Spanje te onderzoeken en te bevestigen, ter voorbereiding van een op handen zijnde bijeenkomst tussen 4 Japanse en 2 Koreaanse producenten van nucleotiden in Taiwan op 7 augustus 1989. Er is verder geen informatie beschikbaar over het al dan niet plaatsvinden van deze bijeenkomst op 7 augustus 1989.

(92) Op 5 oktober 1989 ontmoetten vertegenwoordigers van Takeda, Ajinomoto, Cheil, Miwon en twee andere producenten elkaar in het ANA-hotel in Tokio teneinde prijzen te bespreken voor de aanstaande onderhandelingen met de grote klanten, met inbegrip van de Europese markt, voor 1990, en om de tenuitvoerlegging van de afspraak met betrekking tot de prijzen te bekijken ([52]).

(93) Er dient echter te worden opgemerkt dat volgens Daesang de bijeenkomst van 5 oktober 1989 in feite uit verschillende bijeenkomsten bestond. De prijzen voor Europese klanten voor 1989 en 1990 werden bilateraal besproken tussen respectievelijk Takeda en Miwon en Takeda en Cheil. Miwon werd er door Takeda van op de hoogte gesteld dat „Cheil in principe meewerkt, wat erop wijst dat Takeda Cheil eerder had gesproken" ([53]). Dezelfde dag werd er om 17.00 uur een laatste bijeenkomst gehouden, maar daar ging het voornamelijk om kwesties die betrekking hadden op de [ ]* markt.

(94) Geconcludeerd werd dat er een enorme kloof bestond tussen de richtprijs en de werkelijke prijs van nucleotiden. De richtprijzen (met inbegrip van Europa) voor 1990 werden besproken op basis van de „richtsnoeren voor het prijsbeleid op de Europese markt in 1990", die door Takeda zijn ingediend en die drie verschillende richtprijzen aangeven op basis van de door een klant bestelde hoeveelheid (grote, gemiddelde of kleine klant). Daarnaast stelt Daesang dat met het oog op een verwacht bezoek aan Korea door een inkoper van [...]*, Takeda aan Miwon instructies gaf om [...]* een prijs aan te bieden overeenkomstig de richtsnoeren (zie hieronder voor een weergave van deze richtsnoeren).

(A) Europese markt — (1) voorgestelde richtsnoeren voor 1990

Prijs (cif)	Beoogde klant	Opmerkingen
30 USD/kg	meer dan 1 000 kg (groot)	één partij-hoeveelheid
31 USD/kg	500-1 000 kg (gemiddeld)	één partij-hoeveelheid
32 USD/kg	minder dan 500 kg (klein)	één partij-hoeveelheid

Bron: Bijlagen J & L bij de aanvullende informatie van Daesang ([54]).

(95) Tijdens de bijeenkomst op 5 oktober 1989 merkte Takeda eveneens op dat „Europa het territorium van Takeda is" ([55]).

([47]) Zie bijlage 5 van de uit 2001 daterende verklaring van Cheil op blz. 2616-2619 van het dossier van de Commissie.
([48]) Miwon Trading and Shipping Company, een dochteronderneming van Miwon.
([49]) Zie blz. 1963-1965 van het dossier van de Commissie.
([50]) Zie blz. 1965 van het dossier van de Commissie.
([51]) Zie blz. 2259 en 2270-2272 van het dossier van de Commissie (blz. 3 en bewijsstuk 2 van de aanvullende verklaring van Ajinomoto van 17 december 2001)
([52]) Zie respectievelijk blz. 2174, 1009-1015, 1016-1024 en 1025-1032 van het dossier van de Commissie.
([53]) Zie blz. 1965 van het dossier van de Commissie.
([54]) Zie de aanvullende informatie van Ajinomoto van 17 december 2001, op blz. 4 of blz. 2260 van het dossier van de Commissie.
([55]) Zie blz. 1009 van het dossier van de Commissie.

(96) Bijlage M bij de aanvullende informatie van Daesang ([56]) is een interne fax van Miwon als follow-up van de bijeenkomst van 5 oktober 1989 waarin wordt uiteengezet dat de basispositie van het (Miwon)-hoofdkantoor erin bestaat, te trachten het elementaire samenwerkingskader van de Japanse ondernemingen te volgen. Er wordt verder in opgemerkt dat de „Japanse producenten (in 1989) tegen een veel lagere prijs dan de richtprijs hebben verkocht op de Europese markt [...]. Het is derhalve twijfelachtig of bovengenoemde richtsnoer voor de prijs in de contractperiode voor 1990 door de Japanse ondernemingen zal worden gevolgd".

(97) De bovengenoemde richtsnoeren worden bevestigd door een interne fax van Ajinomoto van 6 oktober 1989, waarin staat gespecificeerd dat de richtsnoeren werden overhandigd aan de Koreaanse producenten. Ten behoeve van de Japanse producenten werd er echter ook een aparte set richtsnoeren uitgewisseld met betrekking tot voor 1990 op te geven „richtsnoerprijzen": 28 USD/kg (52,20 DEM/kg) voor de grote verbruikers en 30 USD/kg (55,80 DEM/kg) voor de overige klanten (grote accounts van de algemene markt) ([57]).

(98) In een interne fax van Ajinomoto van 19 december 1989 wordt verslag gedaan van een op dezelfde dag tussen de Japanse producenten gehouden bijeenkomst inzake nucleotidenprijzen in Europa voor 1990. Volgens de fax zei Takeda dat zij onderhandelingen waren begonnen met [ ]* en [ ]* tijdens hun twee recente Europese reizen, maar zij waren niet tot overeenstemming gekomen. Takeda had [ ]* een aanbod gedaan van 27,50 USD/kg, maar Takeda wenste een herzien aanbod te doen van 26 USD/kg. De onderhandelingen van Takeda met [ ]* waren nog gaande ([58]).

(99) Zoals reeds is vermeld, benaderden de partijen van het kartel elkaar zo nu en dan ook op een bilaterale basis. De documenten van bijlagen N en O bij de aanvullende informatie van Daesang zijn hier goede voorbeelden van.

(100) Bijlage N bij de aanvullende informatie van Daesang ([59]) bevat een interne fax van Mitra aan Miwon Japan van 22 november 1989, waarin met nadruk werd aangegeven dat Takeda had voorgesteld dat, indien Miwon ermee akkoord zou gaan haar verkopen aan [...]* en [...]* te beperken, Takeda een lagere productnorm van Miwon zou accepteren als onderdeel van haar tegenaankoopafspraak.

(101) Bijlage O bij de aanvullende informatie van Daesang ([60]) betreft een telex van 28 november 1989 van Takeda, die Miwon pas enkele dagen later ontving, waarin de voorwaarden van haar aankopen van Miwon in 1990 worden genoemd, en die ook het verzoek van Takeda aan Miwon bevat om een bepaalde prijs te bieden aan [...]* en [...]* en om vervolgens te bevestigen dat zij aan dit verzoek zal voldoen.

(102) Volgens Daesang zou zij niet langer akkoord gaan met haar medewerking aan het vaststellen van prijzen voor [...]* en [...]* in 1991, tenzij Takeda ermee instemde ten minste 20 ton nucleotiden van haar aan te kopen, en zij zou niet meewerken wat [...]*betreft, tenzij Takeda een totale hoeveelheid van 40 ton zou aankopen. In haar fax van 10 november 1990 ([61]) stond dat deze kwestie was besproken met [ ]* van Takeda toen hij op 7 november 1990 Mitra bezocht. Er wordt gemeld dat „Mitra er volledig mee akkoord gaat mee te werken teneinde de [wereldwijde] marktprijs te verhogen". „In de toekomst, echter, exporteert zij vrijelijk naar Europa met enkele klantaccounts, dus zou zij, wat '91 aangaat, slechts willen meewerken met betrekking tot [...]* en [...]*". „Daarnaast vragen [...]* en andere klanten op het moment voortdurend om offertes en indien mogelijk trachten zij contracten te bevestigen. Als wij [blijven] voldoen aan het verzoek van Takeda en tegen een hogere prijs aanbieden, is het zeker dat wij geen [enkel] contract kunnen krijgen". Een interne fax van 19 november 1990 ([62]) heeft betrekking op dezelfde kwestie. De exacte voorwaarden van de tegenaankoopafspraken vormden eveneens het belangrijkste gespreksonderwerp tijdens een bijeenkomst op 1 mei 1991 tussen Ajinomoto, de distributeur van Takeda, en Miwon in Tokio ([63]).

(103) Volgens de verklaring van Kyowa ([64]) maakte [ ]* van Takeda de prijzen van Takeda aan [...]* en [...]* aan Kyowa bekend tijdens een bijeenkomst in januari 1991, na een telefoongesprek dat hij had gevoerd met zijn tegenhanger bij Kyowa, waarin hij meldde dat Takeda deze prijzen per oktober 1991 tot een bepaald niveau wenste te verhogen.

(104) Ajinomoto heeft een intern memorandum ingediend inzake de status van Takeda van de onderhandelingen over nucleotiden voor 1992, dat vermoedelijk op 21 november 1991 werd geschreven. Volgens dit memorandum bracht Takeda Ajinomoto met betrekking tot het contract voor 1992 ervan op de hoogte dat „Takeda probeerde de prijs met twee USD te verhogen (tot 28,50 USD) maar de onderhandeling was erg moeilijk omdat de prijsverhoging op basis van lokale valuta zeer significant zou zijn als gevolg van de wisselkoers". Bovendien klaagde Takeda dat [ ]* lagere offertes ontving van Ajinomoto (17,20 USD in plaats van de 17,70 USD van Takeda) en hij verzocht Ajinomoto aan te bieden voor 1992 tegen 18 USD te verkopen, hetgeen hoger zou zijn dan de prijs van Takeda ([65]).

([56]) Zie blz. 1033-1036 van het dossier van de Commissie.
([57]) Zie blz. 2260 van het dossier van de Commissie.
([58]) Zie de aanvullende informatie van Ajinomoto van 17 december 2001 op blz. 4, of blz. 2260 van het dossier van de Commissie.
([59]) Zie blz. 1037-1038 van het dossier van de Commissie.
([60]) Zie blz. 1039-1040 van het dossier van de Commissie.
([61]) Zie blz. 1041-1044 van het dossier van de Commissie.
([62]) Zie blz. 1045-1050 van het dossier van de Commissie.
([63]) Zie blz. 1051-1054 van het dossier van de Commissie.
([64]) Zie blz. 871 van het dossier van de Commissie.
([65]) Zie bewijsstuk 7 bij de aanvullende informatie van Ajinomoto van 17 december 2001 of blz. 2285-2287 van het dossier van de Commissie; zie ook bewijsstuk 8, of blz. 2288-2290. De eerste prijsopgave (28,50 USD) betreft het I&G-product (mengsel van IMP en GMP), terwijl de tweede prijsopgave (17,20-18 USD) betrekking heeft op IMP.

(105) Om het risico ontdekt te worden te beperken, beperkten de bijeenkomsten tussen de concurrenten zich soms tot slechts een paar ondernemingen die dan namens bepaalde andere concurrenten optraden. Daesang stelt bijvoorbeeld ([66]) dat er op 27-28 april 1992 een tweedaagse bijeenkomst op hoog niveau werd georganiseerd tussen de voorzitters van Daesang, Cheil en Ajinomoto, die eveneens optraden namens de andere Japanse producenten, omdat, zoals Ajinomoto opmerkte „het er verdacht zou uitzien als de Japanse producenten allemaal samen naar een Koreaans ontspanningsoord gingen".

(106) Tijdens deze bijeenkomst werd de samenwerking op het gebied van nucleotiden besproken. Daesang denkt dat Ajinomoto de bijeenkomst eveneens bijwoonde namens de andere Japanse producenten, met inbegrip van, onder andere, Takeda ([67]).

(107) Daesang stelt dat vertegenwoordigers van Miwon op 30 juni 1992 in Korea een bijeenkomst bijwoonden met vertegenwoordigers van Takeda. Er wordt echter geen informatie verstrekt over het onderwerp van de bijeenkomst ([68]).

(108) Tijdens een op 20 augustus 1992 in Tokio georganiseerde bijeenkomst werden de richtprijzen voor 1993 besproken. Volgens de verklaring van Daesang had de agenda voor de bijeenkomst betrekking op samenwerking bij het vaststellen van de internationale marktprijs voor nucleotiden, op „tegenaankopen" en op beperkingen op het gebied van verkopen aan de [ ]* markt. Het einddoel, zoals Takeda dit uitdrukte, was het hebben van één wereldprijs, met inbegrip van de Japanse markt, en voor de Japanse producenten het kopen van een significante hoeveelheid van de productie van de Koreaanse producenten. De tijdens de bijeenkomst gepresenteerde wereldrichtprijs ([...]*) lag tussen de 30 USD en 32 USD. Na een onderbreking van de bijeenkomst werd er een akkoord bereikt over de wereldrichtprijs. Volgens Daesang, „was het duidelijk dat de Japanse ondernemingen vóór de bijeenkomsten alle vraagstukken onderling hadden besproken en overeenstemming hadden bereikt over een uniforme presentatie" ([69]). Ter ondersteuning van haar verklaring heeft Daesang een kopie verstrekt van een door Takeda ten behoeve van de bijeenkomst van 20 augustus 1992 opgestelde richtprijzenlijst. In de lijst staat dat voor Europa de richtprijzen 48 DEM/kg en 45 DEM/kg voor de drie grote klanten zouden bedragen ([70]). Volgens Cheil deden de Japanse producenten tijdens deze bijeenkomst het verzoek prijzen voor Europa alleen in lokale valuta's aan te bieden ([71]).

(109) Op 28 januari 1993 ontmoetten de deelnemers elkaar opnieuw in Tokio teneinde de tenuitvoerleggingsinspanningen ten aanzien van het behalen van de op 20 augustus 1992 vastgestelde richtprijs te bekijken. Tijdens deze bijeenkomst besloten de partijen of de in 1992 vastgestelde prijzen dienden te worden aangepast en overwogen zij manieren om dit te realiseren. Daesang stelt dat de twee Koreaanse producenten het te moeilijk achtten om prijzen te verhogen en hun Japanse tegenhangers vroegen om toestemming om onder de richtprijs te verkopen. De Japanse producenten weigerden dit. De Japanners betoogden onder meer dat de Koreanen tegen een lagere prijs aan Europa konden verkopen omdat zij niet aan enige belasting waren onderworpen als gevolg van de communautaire preferentiële douanetariefregeling (SAP). Ofschoon de partijen blijkbaar geen overeenstemming bereikten over de vraag hoe de richtprijs te realiseren, herbevestigde iedereen de richtprijs ([72]).

(110) Daarnaast werden regionale prijzen besproken om te bekijken of de ondernemingen zich hielden aan de wereldwijde richtprijs waarover tijdens de bijeenkomst van 20 augustus 1992 overeenstemming was bereikt. Specifiek werden prijzen in [...]*, [ ]* en Europa besproken. Ook was er een algemene discussie over samenwerking met betrekking tot de drie grote Europese klanten ([73]).

(111) Ajinomoto, Takeda, Miwon en Cheil ontmoeten elkaar op 2 maart 1993 weer in Fukuoka (Japan). Tijdens deze bijeenkomst werden de richtprijzen voor de diverse regio's voor 1993 aangepast. Bovendien werden er besprekingen gevoerd om de voorwaarden van de tegenaankoopovereenkomsten te verduidelijken, aangezien er niet altijd sprake was van een soepele samenwerking zoals de Japanse producenten graag zouden hebben gewild. Cheil merkt op dat de poging die tijdens deze bijeenkomst werd gedaan om de prijs in het communautair gebied vast te stellen mislukte omdat de Koreaanse producenten een andere prijs wilden opgeven, aangezien zij baat vonden bij het SAP. Cheil concludeert dat „het in feite de handelwijze van de Koreaanse ondernemingen was die verhinderde dat de afspraken effectiever werkten" ([74]).

(112) De notulen van Daesang van die bijeenkomst ([75]) geven echter een meer gedetailleerde versie van de gebeurtenissen. Volgens Daesang werd de bijeenkomst aanvankelijk geleid door de plaatsvervangend algemeen directeur van Ajinomoto, die dreigde de overeenkomsten inzake tegenaankopen te beëindigen indien de Koreaanse ondernemingen achter bleven lopen wat betreft hun samenwerking met betrekking tot de drie grote klanten, door de overeengekomen wereldprijs te handhaven en hun verkopen aan Japan te beperken. Cheil en Daesang waren het erover eens dat de praktijk van tegenaankopen in stand diende te worden gehouden, en bijgevolg kwamen zij met de Japanse producenten overeen hun samenwerkingsinspanningen te verbeteren. Daesang merkt op dat zij ermee instemde samen te werken met betrekking tot de „drie grote" klanten, maar zij wilde dat Ajinomoto en Takeda de hoeveelheid nucleotiden die zij van Daesang aankochten, verhoogden. Tot slot werd er besproken hoe de samenwerking kon worden uitgevoerd, gereguleerd en gehandhaafd.

([66]) Zie blz. 1970-1971 van het dossier van de Commissie.
([67]) Zie blz. 1061-1066 van het dossier van de Commissie.
([68]) Zie blz. 1067-1068 van het dossier van de Commissie.
([69]) Zie blz. 1069 en 1070-1071 van het dossier van de Commissie; zie ook blz. 392-393 van het dossier van de Commissie.
([70]) Daesang legt uit dat deze cijfers betrekking hebben op I+G. Een omzettingspercentage voor prijzen voor IMP en GMP afzonderlijk is onderaan dezelfde richtprijstabel opgenomen.
([71]) Zie de verklaring van Cheil op blz. 4, nr. 2.
([72]) Zie blz. 1072-1073 van het dossier van de Commissie.
([73]) Zie blz. 1072-1073 van het dossier van de Commissie.
([74]) Zie de verklaring van Cheil op blz. 5, nr. 5.
([75]) Zie blz. 395-396 van het dossier van de Commissie.

(113) In de rest van 1993 bezochten vertegenwoordigers van Takeda en Ajinomoto Miwon nog een aantal keren. Tijdens deze bezoeken werden dezelfde onderwerpen besproken, d.w.z. samenwerking wat betreft de „grote drie" klanten en de wereldmarktprijzen ([76]).

(114) Er werden nog bijeenkomsten georganiseerd in Seoel en Tokio en er was regelmatig sprake van telefonisch contact tussen de partijen (d.w.z. bijeenkomsten tussen Takeda en Cheil op 7 en 26 mei 1993 en 30 augustus 1993, bijeenkomst tussen Ajinomoto, Takeda, Cheil en Miwon op 7 juli 1993). Bij deze contacten ging het in de meeste gevallen om de uitvoering van hetzij de tegenaankoopafspraken (d.w.z. prijzen en hoeveelheden), hetzij om klachten inzake de niet-naleving van de richtprijzen door een van de (Koreaanse) deelnemers.

(115) Ook werden prijzen voor specifieke klanten besproken: op 13 september 1993, bijvoorbeeld, belde Takeda Cheil op om Cheil op de hoogte te brengen van de prijzen die aan de grote drie Europese klanten ([ ]*, [ ]* en [ ]*) dienden te worden opgegeven. Daarnaast werd het verband tussen IMP-, GMP- en I&G-prijzen besproken (zie de verklaring van Cheil).

(116) Op 25 januari 1994 werd er een bijeenkomst georganiseerd tussen Cheil en Takeda om de voortzetting te bespreken van het contract inzake tegenaankopen. Afgesproken werd dat de hoeveelheid en de prijs hetzelfde zouden blijven als in 1993. Volgens Cheil klaagde Takeda dat Cheil zich niet hield aan de bestaande afspraken voor Europa, [ ]* en [ ]*. Takeda zou bijvoorbeeld bij Cheil hebben geklaagd over het feit dat [ ]* Takeda had gevraagd haar prijs voor IMP te verlagen tot 16,5 USD/kg nadat Cheil een prijsopgave op dit niveau had uitgebracht aan [ ]*.

(117) Cheil stelt dat uit de notulen van deze bijeenkomst waarover zij beschikte duidelijk blijkt dat de zittende Japanse producenten de hoofdrol speelden. Na besprekingen tussen Cheil en Takeda inzake de „tegenaankopen" door de Japanse industrie, zou Takeda hebben verklaard dat een definitief besluit hierover in een bijeenkomst tussen Ajinomoto en Takeda zou worden genomen ([77]).

(118) Op 25 augustus 1994 ([78]) vond er in Tokio een bijeenkomst plaats. Uit de notulen van de bijeenkomst van Cheil en Miwon blijkt dat bij deze bijeenkomst de internationale marktprijzen en verkoopprijzen van nucleotiden werden besproken. De partijen wisselden hun meningen uit over de nieuwe richtprijzen die dienden te worden opgegeven. De Japanners wilden de internationale prijzen verhogen. Volgens het verslag van Cheil van die bijeenkomst ([79]) stelde Takeda voor dat de partijen de prijs in één klap tot 30 USD/kg zouden verhogen, terwijl de anderen voorstelden de prijs stap voor stap met 1-2 USD/kg te verhogen. Cheil stelt dat de Japanners zich beklaagden over het feit dat de Koreaanse ondernemingen zich onvoldoende aan de afspraken hielden.

(119) Tot slot bespraken de partijen hun samenwerking met betrekking tot de grote drie Europese klanten. In het bijzonder vroeg Ajinomoto Cheil en Daesang niet aan [ ]* te verkopen. Ter afronding van de bijeenkomst werd afgesproken medio september 1994 in Seoel nog een bijeenkomst te houden met als belangrijkste onderwerpen: „a) prijsverhoging: richtprijs vaststellen op 30 USD/kg; b) Cheil en Miwon zouden hun houding ten aanzien van de grote 3 (met name [ ]*) ([80]) bepalen".

(120) Er had daarvoor, op 7 en 8 juli 1994, een bijeenkomst plaatsgevonden tussen de Japanse en Koreaanse producenten aangaande de prijsofferte voor 1995 voor Europa. Uit de notulen van Cheil van deze bijeenkomst volgt dat de Japanse producenten sterk aandrongen op het verhogen van de prijzen in 1995. Aan de Koreaanse producenten werd gevraagd een prijs aan te bieden die 2 USD/kg lager lag dan die van de Japanse producten. De notulen gaan door met een interne memo met één duidelijke boodschap: „Alsjeblieft, probeer de prijs te verhogen op basis van het tekort aan Koreaanse producenten en yenwaardering" ([81]).

(121) Volgens Cheil werd op 6 oktober 1994 nog een bijeenkomst gehouden tussen Ajinomoto, Takeda en Cheil in hotel Lotte in Seoel tijdens welke de Koreaanse samenwerking in Europa met betrekking tot de „grote drie" klanten werd besproken. Andere zaken die op de agenda stonden waren de Koreaanse samenwerking op de [ ]* markt en een overzicht van de [ ]* markt (met inbegrip van verkopen van Cheil aan een [ ]* cliënt, die reeds het onderwerp van besprekingen vormde tussen Cheil en de Japanse producenten). Cheil stelt dat zij zich tijdens deze bijeenkomsten nergens toe verbond, waarbij zij de afwezigheid van Miwon als excuus gebruikte ([82]).

(122) In een interne fax van Ajinomoto van 17 oktober 1994 wordt verslag gedaan van een telefoongesprek tussen Miwon, Cheil en Ajinomoto waaruit blijkt dat Ajinomoto Cheil vroeg aan [ ]* Europa een offerte uit te brengen, een week eerder dan de offerte van Ajinomoto aan dezelfde onderneming. Cheil antwoordde dat zij dit zouden accepteren als Miwon het eerst accepteerde. Wat betreft de prijsopgave, zei Cheil dat zij hun mensen instructies zouden geven te verkopen tegen 49,50 DEM/kg, maar dat zij weigerden een offerte van 50 DEM/kg uit te brengen. Miwon eiste dat Ajinomoto een extra hoeveelheid producten zou aankopen van Miwon als voorwaarde voor het accepteren van het verzoek van Ajinomoto om aan [ ]* een offerte uit te brengen tegen een hoge prijs.

(123) Takeda en Miwon ontmoetten elkaar op 6 februari 1995 in Seoel ([83]) om wereldprijzen voor nucleotiden evenals de voorwaarden voor de tegenaankopen te bespreken.

([76]) Zie blz. 1935 van het dossier van de Commissie.
([77]) Zie blz. 306 van het dossier van de Commissie.
([78]) Daesang stelt dat de Japanse producenten op 24 augustus 1994 een voorbespreking hebben gehad als voorbereiding op de bijeenkomst van 25 augustus 1994 met de twee Koreaanse producenten (zie blz. 5 van haar verklaring op blz. 1935 van het dossier van de Commissie).
([79]) Zie blz. 392-393 van het dossier van de Commissie.
([80]) Zie blz. 397-404 van het dossier van de Commissie.
([81]) Zie de verklaring van Cheil op blz. 6 en bijlage 5.
([82]) Zie blz. 307 van het dossier van de Commissie.
([83]) Zie blz. 1937 en 405-410 van het dossier van de Commissie.

(124) Op 16-17 oktober 1995 werd er een bijeenkomst gehouden op het hoofdkantoor van Takeda in Tokio. Ajinomoto, Takeda, Cheil en Daesang waren hierbij aanwezig. Volgens Daesang werden tijdens deze bijeenkomst de wereldmarkten voor nucleotiden en de situatie met betrekking tot de „grote drie" besproken. Actuele prijzen in verschillende landen en regio's (met inbegrip van Europa) werden besproken om te zien of de richtprijzen werden gerealiseerd of dienden te worden aangepast. Ajinomoto noemde prijzen die andere producenten dienden aan te bieden aan [ ]*, en de andere producenten gingen hiermee akkoord. Takeda zou hetzelfde hebben gedaan met betrekking tot [ ]* en [ ]* en de anderen, met inbegrip van Ajinomoto, stemden ermee in ([84]).

(125) Voorafgaand aan deze bijeenkomst vonden er verschillende andere bijeenkomsten plaats, bilateraal en tussen de vier producenten. Daesang stelt dat zij tussen april 1995 en 16 oktober 1995 ongeveer drie of vier bijeenkomsten bijwoonde met Ajinomoto in het hoofdkantoor van MITRA in Seoel en ongeveer een of twee bijeenkomsten met Takeda in hetzelfde kantoor. Er vonden ongeveer twee of drie bijeenkomsten plaats in een conferentiekamer in hotel Lotte die alle vier de producenten bijwoonden. Bij al deze bijeenkomsten bekeken de partijen prijzen in de verschillende regio's om te zien of de eerder afgesproken richtprijzen werden gerealiseerd of dienden te worden gehandhaafd, verlaagd of verhoogd. Sommige richtprijzen werden verhoogd (d.w.z. de [ ]* richtprijs werd gehandhaafd ofschoon deze werd omgezet in een prijs per pond in plaats van een prijs per kilo). Ook bespraken de partijen, en bereikten zij overeenstemming over, het concept voor het verhogen van de marktprijzen in diverse regio's als basis voor het verhogen van de prijs aan de grote drie Europese klanten ([85]).

(126) De karteldeelnemers ontmoetten elkaar in de maand december in Seoel teneinde hun samenwerking over 1995 te bekijken. Volgens het verslag van deze bijeenkomst ([86]) leidde Ajinomoto de bijeenkomst en bedankte iedereen voor de samenwerking in 1995, die had geresulteerd in de effectieve toepassing van verhogingen van nucleotidenprijzen, en vroeg iedereen de samenwerking in 1996 voort te zetten om de nucleotidenprijzen verder te verhogen. De heer C.H. Kim van Daesang zou hebben gezegd dat hij dit zou doen en de andere deelnemers „toonden hun instemming door te knikken of woorden van die strekking uit te spreken".

(127) Volgens de verklaring van Daesang ([87]) ontmoetten de vier producenten (Takeda, Ajinomoto, Daesang en Cheil) elkaar op 7 maart 1996 in Seoel teneinde de richtprijs voor 1996 vast te stellen voor verkopen aan de „grote drie klanten". Ajinomoto stelde een internationale richtprijs voor van 35 USD/kg. Wat de Europese markt in het algemeen betreft, stelde Takeda voor dat in Europa vanaf eind augustus 1996 een nieuwe prijs moest gelden. Ajinomoto stelde voor deze prijs op 51 DEM/kg vast te stellen. Takeda heeft een kopie van haar verslag van die bijeenkomst bij de Commissie ingediend ([88]).

(128) Volgens de memo van deze bijeenkomst bestond er een gemeenschappelijke afspraak tussen de deelnemers met betrekking tot een in 1996 te realiseren prijsverbetering. Iedere onderneming bevestigde dat zij de actuele leveringshoeveelheid niet zou veranderen en was het erover eens dat prijsverbetering de prioriteit zou zijn. Volgens de memo van de bijeenkomst bespraken de deelnemers het beleid ter verbetering van de prijzen van 1996, met het prijzenplan voor 1997 voor de grote drie (Europese) klanten in gedachten. Afgesproken werd dat de richtprijs voor de drie grote ondernemingen 35 USD/kg zou zijn (ongeveer 10 % meer) op USD-basis. Teneinde deze prijs te realiseren, zouden de producenten van nucleotiden een prijsverbeteringsregeling opstellen voor de algemene marktprijzen, die per september/oktober [1996] het niveau van 35 USD/kg dienden te bereiken.

(129) Op 21 mei 1996 verzocht Ajinomoto om een bijeenkomst met Miwon over de verkopen van Miwon in Europa tegen lage prijzen, en het verzoek werd ingewilligd. Wat Europa betreft, stelde Ajinomoto Miwon ervan in kennis dat zij met Europese klanten aan het onderhandelen was over de prijs voor de tweede helft van 1996, maar dat een prijsverhoging in Duitsland en Spanje erg moeilijk zou zijn. Ajinomoto merkte op dat de prijs in Spanje 44-45 DEM/kg bedroeg, maar dat deze op basis van de prijs in 1995, 49 DEM/kg had moeten zijn. Per juni 1996 was er een Europese richtprijs van 50 DEM/kg overeengekomen, met uitzondering van verkopen aan de „grote drie klanten" ([89]).

(130) Dezelfde dag had Ajinomoto ook een ontmoeting met Cheil teneinde de toepassing van de overeengekomen prijsverhogingen te bespreken. Cheil zou hebben opgemerkt dat dergelijke prijsverhogingen in Europa vóór juli 1996 niet mogelijk zouden zijn. Ajinomoto stond erop dat de afgesproken prijzen vóór eind augustus 1996 zouden worden toegepast ([90]).

(131) Volgens de aanvullende informatie van Daesang ([91]) gingen besprekingen over de voor 1997 aan de „grote drie klanten" te berekenen prijzen van start tijdens een op 3 juli 1996 gehouden bijeenkomst. Takeda stelde een nieuwe Europese richtprijs voor en de andere partijen gaven tijdens de bijeenkomst hun commentaar op dat voorstel.

([84]) Zie blz. 1075 van het dossier van de Commissie.
([85]) Zie blz. 1937-1939 en blz. 405-423 van het dossier van de Commissie.
([86]) Zie blz. 1076 van het dossier van de Commissie.
([87]) Zie blz. 10 van haar verklaring of blz. 1940 van het dossier van de Commissie; zie ook bijlage 12 bij haar verklaring op blz. 426-427 van het dossier van de Commissie.
([88]) Takeda merkt in haar antwoord op de mededeling van punten van bezwaar terecht op dat zij had bevestigd dat ofschoon de memo verwijst naar 17 maart 1996, in plaats van 7 maart, er in feite wordt verwezen naar de op 7 maart gehouden bijeenkomst. (Bovendien staan in de memo ook de conclusies van de bijeenkomst, terwijl deze op 12 maart 1996 is opgesteld.)
([89]) Zie blz. 1941 van het dossier van de Commissie.
([90]) Zie bijlage 5 bij de verklaring van Cheil, op blz. 2610-2612 van het dossier van de Commissie.
([91]) Zie blz. 12 en 13 van de verklaring van Daesang, op blz. 1942-1943 van het dossier van de Commissie.

(132) Miwon en Takeda ontmoetten elkaar opnieuw op 9 juli 1996 in New Jersey, Verenigde Staten, en bespraken de marktprijs voor nucleotiden in de wereld. Takeda vroeg Daesang om haar medewerking bij het vaststellen van prijzen ([92]).

(133) Ergens in de zomer van 1996 ontmoetten Ajinomoto, Takeda, Miwon en Cheil elkaar opnieuw teneinde de actuele situatie van nucleotidenmarkten, met inbegrip van Europa, te bespreken, en om informatie over verkoopprijzen uit te wisselen ([93]).

(134) Tijdens een bijeenkomst op 29 augustus 1996 in Seoel bracht Takeda de anderen ([94]) op de hoogte van de prijs die zij van plan was voor 1997 aan [...]* aan te bieden en vroeg zij de anderen om tegen een hogere prijs een offerte uit te brengen (54 DEM/kg). Takeda vroeg de anderen ook haar ervan op de hoogte te brengen ingeval [...]* hen verzocht om een prijsaanvraag. Takeda opperde ook verschillende redenen die aan klanten konden worden gegeven om een prijsverhoging te rechtvaardigen ([95]).

(135) Ook dient te worden opgemerkt dat bilaterale bijeenkomsten eveneens werden gebruikt om het resultaat te beïnvloeden van de „algemene" bijeenkomsten van concurrenten. Ajinomoto en Miwon hielden bijvoorbeeld op 28 augustus 1996 een bijeenkomst, één dag voor de feitelijke bijeenkomst van concurrenten, tijdens welke Ajinomoto een prijsverhoging voor 1997 bepleitte voor klant [...]*. Volgens Daesang wilde Ajinomoto zeker zijn van de steun van Miwon voordat de feitelijke bijeenkomst tussen concurrenten plaatsvond ([96]).

(136) Takeda stelt in dit verband dat na het Amerikaanse onderzoek naar de betrokkenheid van Ajinomoto bij een wereldwijd lysinekartel, Ajinomoto afzag van het bijwonen van de vierpartijenbijeenkomsten met andere producenten van nucleotiden (vanaf augustus 1996), ofschoon zij bleef deelnemen aan de nucleotidenafspraken. In plaats daarvan bleef zij directe bilaterale contacten onderhouden met Takeda, meestal vóór of na die bijeenkomst. Volgens Takeda verwachtte Ajinomoto van Takeda dat zij de door Ajinomoto gegeven informatie zou gebruiken als basis voor de onderhandelingen met de Koreaanse producenten ([97]). In antwoord op de mededeling van punten van bezwaar stelt Ajinomoto dat deze aantijgingen niet correct zijn en niet door bewijs worden gestaafd. De exacte duur van de deelname van Ajinomoto aan de kartelafspraken wordt in meer detail besproken onder „Duur".

(137) Volgens Daesang werd zij er door Takeda van op de hoogte gebracht dat alle partijen overeenstemming hadden bereikt over de prijzen voor de „grote drie klanten" tijdens een tussen vertegenwoordigers van Miwon en Takeda op 10 september 1996 in New Jersey georganiseerde golfcursus.

([92]) Zie de verklaring van Daesang op blz. 1943 van het dossier van de Commissie.
([93]) Zie de verklaring van Daesang op blz. 1944 van het dossier van de Commissie.
([94]) Cheil, Daesang en Ajinomoto.
([95]) Zie blz. 1945 van het dossier van de Commissie.
([96]) Zie blz. 1944 van het dossier van de Commissie.
([97]) Zie blz. 2171-2172 van het dossier van de Commissie.

(138) Uit een door Takeda ingediend verslag blijkt dat er in maart 1997 een bijeenkomst was gehouden tussen Takeda, Cheil en Daesang en dat er overeenstemming werd bereikt over richtprijzen van 30 USD ([98]).

(139) De richtprijzen die voor 1997 waren vastgesteld bleken moeilijk te handhaven. Tussen 26-28 mei 1997 werd er in Seoel een bijeenkomst georganiseerd. Volgens het verslag van Takeda van deze bijeenkomst ([99]) werd overeengekomen de geldende overzeese prijs vast te stellen op 25 USD/kg voor 1997, „een niveau dat achterbleef bij de bij de bijeenkomst van maart 1997 overeengekomen 30 USD". In het verslag staat vervolgens dat „uitgaande van de opinie dat prijsverbeteringen noodzakelijk zijn voordat er met de verschillende grote Europese ondernemingen wordt onderhandeld over de contracten voor volgend jaar, wat voor de herfst staat gepland, wisselden wij standpunten uit met de twee (Cheil en Daesang) over de reikwijdte van prijsverbetering en het tijdstip (schema's)".

(140) Tot slot werden zij het eens over een verbetering tot 29-31 USD/kg voor het volgende jaar. Er werd eveneens overeenstemming bereikt over het vaststellen van de prijs voor [ ]*, één van de Europese klanten. Volgens het verslag van Takeda van die bijeenkomst ([100]) bedroeg de contractprijs voor [ ]*, die voor 1997 was afgesproken, 48 DEM/kg of 32 USD/kg. Getracht zou worden tot een verhoging van rond 6 % (51 DEM/kg) te komen, maar Takeda erkende dat het moeilijk zou worden een dergelijke verhoging te realiseren.

(141) Op 3 juni 1997 bezocht Takeda Miwon in Amsterdam. De tijdens deze bijeenkomst besproken kwesties waren de nucleotidenmarkt in Europa, verkopen van Miwon aan [...]*, [...]* en [...]* en de informatie-uitwisseling over prijzen in Europa en mogelijkheden voor prijsverbeteringen. In Frankfurt werd op 9 juni 1997 een gelijksoortige bijeenkomst gehouden tussen Takeda en Cheil, tijdens welke eveneens informatie over prijzen in Europa werd uitgewisseld en over de mogelijkheid deze prijzen te verbeteren ([101]).

(142) Op 10 juli 1997 en 16 september 1997 ontmoette Takeda Miwon in New Jersey, Verenigde Staten, wederom om de nucleotidenmarkt in het algemeen te bespreken ([102]).

(143) Volgens de verklaring van de bedrijfsleiding van Takeda ontmoette [ ]* van Takeda zijn nieuwe tegenhanger voor het eerst op 25 juli 1997 bij Ajinomoto. Tijdens deze bijeenkomst, die plaatsvond in een restaurant in Tokio, bespraken zij hoe de nucleotidenmarkt de afgelopen jaren tussen de producenten was georganiseerd en wisselden zij de standpunten van hun ondernemingen uit met betrekking tot prijsstrategieën. Ajinomoto, aan de andere kant, merkt op dat tijdens die en latere bijeenkomsten, naar beste weten van Ajinomoto, „niet gesproken werd over Europese richtprijzen of klanten".

([98]) Zie blz. 2146 van het dossier van de Commissie.
([99]) Zie blz. 2146 van het dossier van de Commissie.
([100]) Zie blz. 1946 van het dossier van de Commissie.
([101]) Zie blz. 2217-2220 van het dossier van de Commissie.
([102]) Zie de verklaring van Daesang op blz. 1947 van het dossier van de Commissie.

(144) Uit de door Takeda met betrekking tot deze bijeenkomst verstrekte informatie, evenals met betrekking tot de in september 1997 gehouden bijeenkomst, komt een ietwat ander beeld naar voren. In het verslag van Takeda over die bijeenkomst ([103]) wordt duidelijk opgemerkt dat Ajinomoto Takeda er onder andere van op de hoogte bracht „dat Ajinomoto aan hun distributeurs voor volgend jaar reeds een verhoging had voorgesteld van 10 % op DEM-basis (tot rond 51 DEM?) [...]". Takeda zei tegen Ajinomoto dat „zij hun verhoging van de prijs in DEM opvatten met een omzetting naar prijzen in USD in gedachten, maar dat [dit] afhang[t] van de vraag hoe dit aan de andere ondernemingen, Takeda, Cheil en Miwon werd overgebracht". Takeda bracht Ajinomoto er ook van op de hoogte dat zij een besluit zou nemen over prijzen aan [ ]* en [ ]* op basis van het voor begin oktober geplande Europese marktonderzoek ([104]).

(145) Ongeveer een maand later ontmoette Takeda op 27-29 augustus 1997 vertegenwoordigers van Cheil en Miwon afzonderlijk in bilaterale bijeenkomsten. Volgens Takeda vormden de tegenaankoopovereenkomsten het belangrijkste gespreksonderwerp van de bijeenkomsten, maar het is mogelijk dat de ondernemingen tijdens deze bijeenkomsten ook de aanstaande jaarlijkse contractonderhandelingen met de drie grote klanten ter sprake brachten. Daesang stelt dat zij op 10 juli 1997 en 16 september 1997 in de Verenigde Staten ook een ontmoeting had met Takeda en de nucleotidenmarkt in het algemeen besprak ([105]).

(146) In september 1997 had Takeda opnieuw een ontmoeting met Ajinomoto. Volgens Takeda deelde Ajinomoto mee dat zij streefde naar een prijsverhoging van 15 % voor 1998 en een minimum van 10 % ([106]). In een door Takeda ingediend document uit dezelfde tijd met betrekking tot deze bijeenkomst ([107]) staat dat „het lijkt alsof het hoofdkantoor van iedere onderneming een besluit heeft genomen [over] de aangeboden prijs van A[jinomoto], C[heil] en MW (Miwon/Daesang) aan [...]* en de aangeboden prijs van T[akeda] aan [ ]*, [ ]* voor contractonderhandelingen voor het volgende jaar. Wij gingen ervan uit dat de producten van C[heil] en MW (Miwon) in Europa een SAP-behandeling zouden krijgen" ([108]).

([103]) Zie blz. 2223 van het dossier van de Commissie.

([104]) In haar antwoord op de mededeling van punten van bezwaar van de Commissie bestrijdt Ajinomoto de beschrijving van Takeda van deze gebeurtenissen, zoals verderop in meer detail wordt besproken onder „Duur".

([105]) Zie blz. 1947 en 1974 van het dossier van de Commissie.

([106]) Zie blz. 2176 van het dossier van de Commissie; Ajinomoto bestrijdt deze beschrijving van de gebeurtenissen, zoals verderop wordt besproken met betrekking tot de duur van de deelname van Ajinomoto aan de inbreuk.

([107]) Zie blz. 2224 van het dossier van de Commissie.

([108]) De door Ajinomoto in haar verklaring van 29 november 2002 verstrekte vertaling luidt als volgt: „Schijnt dat het hoofdkantoor van ieder bedrijf de prijs heeft bestudeerd en een voorlopig besluit heeft genomen over de prijs die moet worden voorgesteld bij de onderhandeling over het contract voor volgend jaar die voor oktober en november staat gepland door A, C, MW met [ ]* en door T met de [ ]* en [ ]* groepen. Op voorwaarde dat het product van C en MW volgend jaar in Europa in aanmerking blijft komen voor SAP".

(147) Volgens Daesang hield Miwon in oktober 1997 in Seoel een bijeenkomst met Takeda tijdens welke zij in het algemeen spraken over de dalende prijs voor nucleotiden op de wereldmarkt ([109]).

(148) Cheil stelt dat zij op 24 en 26 maart 1998 in Seoel bijeenkomsten hield met Takeda en dat bij die gelegenheden ([110]) de wereldwijde nucleotidenmarkt en -productie werden besproken. Een andere bijeenkomst tussen Cheil en Takeda is vastgesteld op 2 juni 1998 en Cheil stelt dat de besproken punten betrekking hadden op de prijsdaling van nucleotiden en op de verkopen van Cheil tegen lage prijzen op de Japanse markt.

(149) Er zijn geen andere kartelgerelateerde bijeenkomsten vastgesteld.

DEEL II — JURIDISCHE BEOORDELING

A. RECHTSBEVOEGDHEID (TOEPASSING VAN HET VERDRAG EN DE EER-OVEREENKOMST)

1. *VERBAND TUSSEN HET VERDRAG EN DE EER-OVEREENKOMST*

(150) De hierboven beschreven afspraken waren van toepassing op de meeste lidstaten en op de EER (Noorwegen en, voorafgaand aan zijn toetreding tot de Gemeenschap, Oostenrijk).

(151) De EER-overeenkomst, die bepalingen over mededinging bevat welke analoog zijn aan die van het Verdrag, trad op 1 januari 1994 in werking. Deze beschikking omvat derhalve mede de toepassing per die datum van deze regels (met name artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst) op de regelingen waartegen bezwaar is gemaakt.

(152) Voorzover de regelingen een ongunstige invloed hadden op de mededinging en de handel tussen lidstaten, is artikel 81 van het Verdrag van toepassing. Voorzover de kartelactiviteiten gevolgen hadden voor de handel tussen de Gemeenschap en de EVA-landen of tussen EVA-landen die deel uitmaakten van de EER, is artikel 53 van de EER-overeenkomst van toepassing.

(153) Indien een overeenkomst of gedraging slechts de handel tussen de lidstaten ongunstig beïnvloedt, heeft de Commissie in deze zaak de bevoegdheid om artikel 81, lid 1, van het Verdrag toe te passen. Indien een overeenkomst slechts de handel tussen EVA/EER-staten ongunstig beïnvloedt, is enkel de Toezichthoudende Autoriteit van de EVA bevoegd en past zij de EER-voorschriften inzake mededinging toe, met name artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst ([111]).

([109]) Zie de verklaring van Daesang op blz. 1947-1948 van het dossier van de Commissie.

([110]) Zie blz. 309 van het dossier van de Commissie.

([111]) Uit hoofde van artikel 56, lid 1, onder b), van de EER-overeenkomst, en zonder afbreuk te doen aan de bevoegdheid van de Commissie waar de handel tussen de lidstaten ongunstig wordt beïnvloed, is de Toezichthoudende Autoriteit van de EVA ook bevoegd in zaken waarin de omzet van de betrokken ondernemingen op het grondgebied van de EVA-landen gelijk staat aan 33 % of meer van hun omzet op het grondgebied van de EER.

(154) In deze zaak is de Commissie de bevoegde instantie om zowel artikel 81, lid 1, van het Verdrag als artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst toe te passen op basis van artikel 56 van die overeenkomst, aangezien het kartel een merkbare invloed had op de handel tussen de lidstaten ([112]).

B. TOEPASSING VAN ARTIKEL 81 VAN HET VERDRAG EN VAN ARTIKEL 53 VAN DE EER-OVEREENKOMST

1. *ARTIKEL 81, LID 1, VAN HET VERDRAG EN ARTIKEL 53, LID 1, VAN DE EER-OVEREENKOMST*

(155) Overeenkomstig artikel 81, lid 1, van het Verdrag zijn alle overeenkomsten tussen ondernemingen, alle besluiten van ondernemersverenigingen en alle onderling afgestemde feitelijke gedragingen welke de handel tussen lidstaten ongunstig kunnen beïnvloeden en ertoe strekken of ten gevolge hebben dat de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt wordt verhinderd, beperkt of vervalst en met name die welke bestaan in het rechtstreeks of zijdelings bepalen van de aan- of verkoopprijzen of van andere contractuele voorwaarden, het beperken of controleren van de productie en de afzet of het verdelen van de markten of de voorzieningsbronnen, onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt en verboden.

(156) Artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst (dat gebaseerd is op artikel 81, lid 1, van het Verdrag) bevat een identiek verbod op overeenkomsten, besluiten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen, maar vervangt de voorwaarden inzake de ongunstige beïnvloeding van de handel tussen lidstaten door „tussen de overeenkomstsluitende partijen" (in deze context betekent „overeenkomstsluitende partijen" de Gemeenschap en de afzonderlijke (toen) EVA-landen), en het verhinderen, beperken of vervalsen van de mededinging op de gemeenschappelijke markt door „op het door de [de EER-] overeenkomst bestreken grondgebied".

2. *OVEREENKOMSTEN EN ONDERLING AFGESTEMDE FEITELIJKE GEDRAGINGEN*

(157) Artikel 81, lid 1, van het Verdrag en artikel 53 van de EER-overeenkomst verbieden overeenkomsten, besluiten van verenigingen en onderling afgestemde feitelijke gedragingen.

(158) Van een overeenkomst kan geacht worden sprake te zijn wanneer de partijen zich aan een gezamenlijk plan houden dat hun individuele commerciële gedrag beperkt of waarschijnlijk zal beperken omdat het plan de richting van hun wederzijds handelen of nalaten op de markt bepaalt. De overeenkomst hoeft niet schriftelijk te zijn; er zijn geen formaliteiten, noch contractuele sancties of tenuitvoerleggingsmaatregelen vereist. De overeenkomst kan uitdrukkelijk zijn of besloten liggen in het gedrag van de partijen.

(159) In zijn arrest in gevoegde zaken T-305/94 etc. Limburgse Vinyl Maatschappij N.V. en anderen/Commissie (PVC II) ([113]), heeft het Gerecht van eerste aanleg (rechtsoverweging 715) verklaard: „Volgens vaste rechtspraak is er sprake van een overeenkomst in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag wanneer de betrokken ondernemingen de gemeenschappelijke wil te kennen hebben gegeven zich op een bepaalde manier op de markt te gedragen".

(160) Een „overeenkomst" voor het doel van artikel 81, lid 1, van het Verdrag hoeft niet dezelfde zekerheid te hebben als noodzakelijk zou zijn voor de tenuitvoerlegging van een commercieel contract in het burgerlijk recht. Voorts kan de term „overeenkomst" in het geval van een complexe inbreuk van lange duur niet alleen correct worden toegepast op een algemeen plan of op uitdrukkelijk overeengekomen voorwaarden, maar ook op de tenuitvoerlegging van hetgeen op basis van dezelfde mechanismen en met het oog op hetzelfde gemeenschappelijke doel is overeengekomen.

(161) Zoals het Hof van Justitie (met een bevestiging van de uitspraak van het Gerecht van eerste aanleg) in zaak C-49/92P Commissie/Anic Partecipazioni SpA ([114]), rechtsoverweging 81, heeft opgemerkt, volgt uit de uitdrukkelijke bewoordingen van artikel 81, lid 1, van het Verdrag dat een overeenkomst niet alleen in een op zich zelf staande handeling, maar ook in een reeks handelingen of een voortgezette gedraging kan bestaan.

(162) Een complex kartel kan dus met recht worden beschouwd als een enkele voortdurende inbreuk voor de duur van zijn bestaan. De overeenkomst kan van tijd tot tijd variëren, of de mechanismen daarvan kunnen worden aangepast of versterkt om rekening te houden met nieuwe ontwikkelingen. De mogelijkheid dat een of meer elementen van een reeks handelingen of van een continue gedragslijn afzonderlijk en op zich een inbreuk op artikel 81, lid 1, van het Verdrag kunnen vormen, doet aan deze zienswijze niets af.

(163) Hoewel een kartel een gezamenlijke onderneming is, kan iedere deelnemer aan de overeenkomst zijn eigen specifieke rol spelen. Een of meer deelnemers kan of kunnen een dominante rol als aanvoerder(s) spelen. Interne conflicten of rivaliteiten kunnen zich voordoen, of zelfs valsspelerij, maar dit staat er niet aan in de weg dat de regeling een overeenkomst/onderling afgestemde feitelijke gedraging in de zin van artikel 81, lid 1, van het Verdrag vormt wanneer er een enkel gemeenschappelijk en constant doel is.

(164) Het enkele feit dat elke deelnemer aan een kartel de rol kan spelen die toegesneden is op zijn eigen specifieke omstandigheden sluit zijn aansprakelijkheid in voor de inbreuk als geheel, met inbegrip van de handelingen van de andere deelnemers met hetzelfde onwettige doel en dezelfde mededingingsbeperkende gevolgen. Een onderneming die deelneemt aan de gezamenlijke onwettige onderneming met handelingen die bijdragen tot de verwezenlijking van de gedeelde doelstelling is gelijkelijk aansprakelijk, voor de gehele periode dat zij bij het gezamenlijk plan was aangesloten, voor de handelingen van de andere deelnemers in het kader van dezelfde inbreuk. Dit is zeker het geval wanneer vaststaat dat de betrokken onderneming de onwettige gedragingen van de andere deelnemers kende of deze redelijkerwijs had kunnen voorzien of kennen, en bereid was het risico te aanvaarden (arrest van het Hof van Justitie in zaak Commissie/Anic, rechtsoverweging 83).

([112]) Zie hoofdstuk 5 „Invloed op de handel tussen de lidstaten en tussen partijen bij de EER".

([113]) Jurispr. 1999, blz. II-931.

([114]) Jurispr. 1999, blz. I-4125.

(165) Artikel 81 van het Verdrag ([115]) maakt onderscheid tussen het begrip „onderling afgestemde feitelijke gedragingen" en het begrip „overeenkomsten tussen ondernemingen" of het begrip „besluiten van ondernemersverenigingen" om onder het verbod van dit artikel een vorm van coördinatie tussen ondernemingen te begrijpen, die, zonder dat het tot een eigenlijke overeenkomst komt, de risico's der onderlinge concurrentie welbewust vervangt door een feitelijke samenwerking. Zelfs indien de partijen niet expliciet hebben deelgenomen aan een gezamenlijk plan waarin hun handelen op de markt staat omschreven maar wel bewust gebruikmaken van of deelnemen aan op heimelijke verstandhouding berustende systemen die de coördinatie van hun commerciële gedragingen aanmoedigen of vergemakkelijken, kan het optreden nog steeds onder artikel 81, lid 1, van het Verdrag vallen als een „onderling afgestemde feitelijke gedraging" ([116]).

(166) De Commissie is, met name in het geval van een complexe en langdurige inbreuk, niet gehouden de inbreuk te kwalificeren als uitsluitend één van deze beide vormen van onwettige gedragingen ([117]). De begrippen „overeenkomst" en „onderling afgestemde feitelijke gedraging" zijn soepel en kunnen elkaar overlappen. Het kan zelfs voorkomen dat het realistisch gezien onmogelijk is om een dergelijk onderscheid te maken, aangezien een inbreuk tegelijkertijd de kenmerken van beide verboden gedragingen kan hebben, terwijl elementen ervan bij afzonderlijke beschouwing wellicht veeleer kunnen worden beschreven als de een in plaats van de ander. Het zou echter gekunsteld zijn om iets wat duidelijk een voortgezette gemeenschappelijke onderneming is, die wordt gekenmerkt door één enkel doel, op te splitsen in verschillende gedragingen en als even zovele inbreuken te beschouwen. Een kartel kan derhalve tegelijkertijd zowel een overeenkomst als een onderling afgestemde feitelijke gedraging zijn. Artikel 81 voorziet niet in een specifieke kwalificatie voor een complexe inbreuk van dat type ([118]).

([115]) In de rechtspraak van het Hof van Justitie en het Gerecht van eerste aanleg die hier wordt geanalyseerd met betrekking tot de interpretatie van de termen „overeenkomsten" en „onderling afgestemde feitelijke gedragingen" in artikel 81 van het Verdrag worden beginselen vermeld die goed vastgesteld waren vóór de ondertekening van de EER-overeenkomst. Om die reden is dit ook van toepassing op deze termen voorzover zij worden gebruikt in artikel 53 van de EER-overeenkomst. Verwijzingen naar artikel 81 van het Verdrag zijn derhalve ook van toepassing op artikel 53 van de EER-overeenkomst.

([116]) Zie arrest van het Gerecht van eerste aanleg in zaak T-7/89 Hercules/Commissie [1991] Jurispr. II-1711, rechtsoverweging 256. Zie ook zaak 48/69, Imperial Chemical Industries/Commissie [1972] Jurispr. 619, rechtsoverweging 64, en gevoegde zaken 40-48/73, etc. Suiker Unie en anderen/Commissie, [1975] Jurispr. 1663.

([117]) Zie ook het arrest in PVC II, waar wordt opgemerkt dat „in het kader van een complexe inbreuk waarbij verschillende producenten gedurende een aantal jaren samen de markt probeerden te reguleren, van de Commissie niet kan worden geëist, dat zij de inbreuk voor elke onderneming op elk tijdstip precies als overeenkomst of als onderling afgestemde feitelijke gedragingen kwalificeert, daar artikel [81] van het Verdrag in elk geval op beide vormen van inbreuk ziet".

([118]) Arrest van het Gerecht van eerste aanleg in zaak T-7/89 Hercules/Commissie, rechtsoverweging 264.

3. *EEN ENKELE VOORTGEZETTE INBREUK*

(167) In dit geval namen de producenten van nucleotiden, gedurende een lange periode, deel aan een gezamenlijke regeling waardoor de wijze waarop zij zich op de markt gedroegen werd bepaald en hun individuele commerciële gedrag werd beperkt. In die hoedanigheid vertonen de afspraken de karakteristieken van een overeenkomst in de zin van artikel 81, lid 1, van het Verdrag, ofschoon sommige feitelijke bestanddelen van het onwettige gedrag op treffende wijze als een onderling afgestemde feitelijke gedraging zouden kunnen worden beschreven mocht zulks wenselijk zijn.

(168) Vanaf eind 1988 tot juni 1998 is er overvloedig bewijsmateriaal om het bestaan aan te tonen van deze enkele en voortgezette samenspanning op de EER-markt voor nucleotiden tussen Takeda ([119]), Ajinomoto ([120]), Daesang ([121]) en Cheil ([122]), die tezamen vrijwel de gehele markt voor hun rekening nemen. De partijen hebben zelfs naar elkaar hun gezamenlijke bedoeling geuit om zich op een bepaalde manier op de markt te gedragen en namen deel aan een gezamenlijk plan om hun individuele commerciële gedrag te beperken. De afspraak om aan dit plan deel te nemen teneinde de mededinging te beperken gaat derhalve ten minste terug tot 1988. Deze heimelijke verstandhouding was gericht op één enkel mededingingsverstorend economisch doel: het voorkomen van op prijzen gebaseerde mededinging door afspraken te maken over richtprijzen en prijsverhogingen.

(169) Gezien het gezamenlijke plan en de gemeenschappelijke doelstelling waarnaar de producenten constant streefden, te weten uitsluiting van mededinging op de nucleotidenmarkt, is de Commissie van mening dat het gedrag in kwestie één enkele voortgezette inbreuk op artikel 81, lid 1, van het Verdrag vormde waarbij iedere deelnemer voor de duur van zijn deelname aan de gemeenschappelijke regeling aansprakelijk is. Deze afspraken worden in het feitelijke deel van deze beschikking gedetailleerd beschreven. Deze beschrijving wordt gesteund door uitgebreid en duidelijk bewijsmateriaal, waarnaar in de gehele tekst op systematische wijze wordt verwezen.

4. *BEPERKING VAN DE MEDEDINGING*

(170) De overeenkomsten in deze zaak strekten ieder afzonderlijk ertoe en hadden tot gevolg dat de mededinging in de Gemeenschap en de EER werd beperkt.

([119]) Wat Takeda betreft, van 8 november 1988 tot 2 juni 1998.

([120]) Wat Ajinomoto betreft, van 8 november 1988 tot september 1997.

([121]) Wat Daesang betreft, van 19 december 1988 tot 31 december 1997.

([122]) Wat Cheil betreft, van (eind) maart 1989 tot 2 juni 1998.

(171) Artikel 81, lid 1, van het Verdrag en artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst noemen uitdrukkelijk als mededingingsbeperkend de overeenkomsten welke bestaan in:

„a) het rechtstreeks of zijdelings bepalen van de verkoopprijzen of van andere contractuele voorwaarden; b) het beperken of controleren van de productie, de markten of de technische ontwikkeling; c) het verdelen van de markten of van de voorzieningsbronnen".

De lijst is niet uitputtend.

(172) In het geheel van overeenkomsten en afspraken die in deze zaak worden onderzocht, kunnen de volgende bestanddelen als relevant worden geïdentificeerd teneinde een inbreuk vast te stellen op artikel 81, lid 1, van het Verdrag en op artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst:

— verdelen van klanten;

— verdelen van markten;

— afspraken maken over richt- en minimumprijzen;

— afspraken maken over onderling afgestemde prijsverhogingen;

— informatie over verkoopcijfers uitwisselen teneinde toezicht te houden op de tenuitvoerlegging van de richtprijzen;

— deelnemen aan periodieke bijeenkomsten en andere contacten teneinde afspraken te maken over bovengenoemde beperkingen en om deze waar nodig ten uitvoer te leggen en/of te wijzigen;

(173) Dit soort afspraken hebben als doel de mededinging te beperken in de zin van artikel 81, lid 1, van het Verdrag en artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst. Aangezien de prijs het belangrijkste mededingingsinstrument is, waren de uiteenlopende heimelijke regelingen en mechanismen die door de producenten werden vastgesteld alle uiteindelijk gericht op een voor de producenten gunstige verhoging van de prijs boven het niveau dat bij vrije mededinging zou worden bereikt.

(174) Om tot de conclusie te komen dat artikel 81, lid 1, van het Verdrag en artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst van toepassing zijn, hoeft niet te worden nagegaan wat de daadwerkelijke effecten van een overeenkomst op de mededinging zijn, zodra is komen vast te staan dat de overeenkomsten ten doel hadden de mededinging te beperken ([123]).

(175) Het kartel had echter ook een beperkende invloed op de mededinging. In feite waren de wereldwijd grootste producenten van nucleotiden betrokken bij de kartelafspraken en deze werden in iedere deelnemende onderneming op hoog niveau bedacht, gestuurd en aangemoedigd ([124]). De richtprijzen, prijsverhogingen en klantenverdeling, die het belangrijkste doel van het kartel vormden, werden in heel de EER overeengekomen, aan klanten medegedeeld en toegepast.

(176) In hun antwoorden op de mededeling van punten van bewaar stellen Cheil en Ajinomoto dat het beperkende effect op de mededinging zeer gering was. Ajinomoto betoogt verder dat de conclusie van de Commissie is gebaseerd op niet overtuigend bewijsmateriaal, aangezien het effect van de afspraken op de markt hiermee onvoldoende is aangetoond. De mededingingsbeperkende invloed van de afspraken waar het om gaat wordt in overwegingen 224-238 nader vastgesteld.

5. *GEVOLGEN VOOR DE HANDEL TUSSEN DE LIDSTATEN EN TUSSEN OVEREENKOMSTSLUITENDE PARTIJEN VAN DE EER*

(177) De voortgezette overeenkomst tussen de producenten had een merkbare invloed op de handel tussen lidstaten van de Unie en tussen de overeenkomstsluitende partijen van de EER.

(178) Artikel 81, lid 1, van het Verdrag heeft betrekking op overeenkomsten die de verwezenlijking van een gemeenschappelijke markt tussen de lidstaten kunnen schaden door nationale markten te verdelen of de mededingingsstructuur binnen de gemeenschappelijke markt te beïnvloeden. Evenzo is artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst gericht tegen overeenkomsten die de totstandkoming van een homogene Europese Economische Ruimte ondermijnen.

(179) Volgens vaste rechtspraak van het Hof „moet een overeenkomst tussen ondernemingen, om de handel tussen lidstaten ongunstig te kunnen beïnvloeden, op grond van een aantal objectieve elementen feitelijk en rechtens met een voldoende mate van waarschijnlijkheid doen verwachten dat zij, al dan niet rechtstreeks, daadwerkelijk of potentieel, op de handelsstromen tussen lidstaten invloed kan uitoefenen" ([125]). Hoe het ook zij, artikel 81, lid 1, van het Verdrag „verlangt weliswaar niet het bewijs, dat de in deze bepaling bedoelde overeenkomsten het intracommunautaire handelsverkeer merkbaar hebben beïnvloed, maar wel het bewijs dat deze overeenkomsten een dergelijk gevolg kunnen hebben" ([126]).

([123]) Arrest van het Hof van eerste aanleg, gevoegde zaken T-25/95 etc. (Cimenteries CBR en anderen/Commissie), Jurispr. 2000, blz. II-491, rechtsoverweging 3927. Zie ook arrest in zaken T-374/94, T-375/94, T-384/94 en T-388/94 (European Night Services en anderen/Commissie), Jurispr. 1998, blz. II-3141, rechtsoverweging 136, waar het Hof dit met name heeft bevestigd met betrekking tot prijsbepalingsovereenkomsten.

([124]) Zie hiervoor onder „Deelnemers".

([125]) Arrest in gevoegde zaken C-215/96 en C-216/96 Bagnasco/Banca popolare di Novale en anderen [1999], Jurispr. I-135, rechtsoverwegingen 47 en 48.

([126]) Arrest in zaak C-306/96 Javico/Yves Saint Laurent [1998] Jurispr. I-1983, rechtsoverwegingen 16 en 17; zie ook gevoegde zaken T-374/94 etc. European Night Services en anderen/Commissie [1998] Jurispr. II-3141, rechtsoverweging 136.

(180) Zoals in de paragraaf „internationale handel" is aangetoond, wordt de nucleotidenmarkt gekenmerkt door een aanzienlijke mate van handelsverkeer tussen de lidstaten. Ofschoon geen van de producenten van nucleotiden gedurende de relevante periode over enige in de EER gebaseerde productiecapaciteit beschikte, werd nucleotide in vrijwel alle staten van het EER-grondgebied op de markt gebracht, hetzij via 100 %-dochtermaatschappijen, hetzij via in slechts een paar van de lidstaten gevestigde distributeurs. Er was eveneens sprake van een aanzienlijke mate van handelsverkeer tussen de Gemeenschap en de EVA-landen die lid waren van de EER. Noorwegen importeert 100 % van zijn behoefte, voornamelijk van de Gemeenschap, en vóór de toetreding van Oostenrijk, Finland en Zweden, voerden deze landen hun totale nucleotidenbehoefte in.

(181) De toepassing van artikel 81, lid 1, van het Verdrag en artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst op een kartel is echter niet beperkt tot het gedeelte van de omzet van de deelnemers dat daadwerkelijk de fysieke verplaatsing van goederen van een lidstaat naar een andere omvat. Evenmin is het voor de toepassing van deze bepalingen nodig aan te tonen dat het individuele gedrag van elke deelnemer, in plaats van het kartel als geheel, de handel tussen lidstaten ongunstig heeft beïnvloed ([127]).

(182) In het onderhavige geval bestreken de kartelafspraken vrijwel de gehele handel in de wereld, met inbegrip van de Gemeenschap en de EER. Het bestaan van prijsvaststellings- en klantenverdelingsmechanismen moet hebben geleid, of zou waarschijnlijk leiden, tot een automatische afleiding van de handelsstromen van het verloop dat zij anders zouden hebben gehad ([128]).

6. *MEDEDINGINGSBEPALINGEN DIE VAN TOEPASSING ZIJN OP OOSTENRIJK, FINLAND, IJSLAND, LIECHTENSTEIN, NOORWEGEN EN ZWEDEN*

(183) De EER-overeenkomst is op 1 januari 1994 in werking getreden. Voor de periode voorafgaande aan die datum gedurende welke het kartel operationeel was, is de enige bepaling die voor de onderhavige procedure van toepassing is, artikel 81 van het Verdrag; voorzover de kartelafspraken binnen die periode de mededinging in Oostenrijk, Finland, IJsland, Liechtenstein, Noorwegen en Zweden (toentertijd EVA-lidstaten) beperkten, vielen deze niet onder artikel 81.

(184) In de periode 1 januari tot 31 december 1994 waren de bepalingen van de EER-overeenkomst van toepassing op Oostenrijk, Finland, IJsland, Liechtenstein, Noorwegen en Zweden; de samenwerking betekende dus een schending van artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst en van artikel 81, lid 1, van het Verdrag, en de Commissie is bevoegd om beide bepalingen toe te passen. De beperking van de mededinging in de zes EVA-landen gedurende deze periode van een jaar valt onder artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst.

(185) Na de toetreding van Oostenrijk, Finland en Zweden tot de Gemeenschap op 1 januari 1995 werd artikel 81, lid 1, van het Verdrag van toepassing op het kartel, voorzover het kartel de mededinging op deze markten ongunstig beïnvloedde. De toepassing van de kartelregelingen in Noorwegen, IJsland en Liechtenstein bleven een inbreuk vormen op artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst.

(186) In de praktijk volgt uit het voorgaande dat, voorzover de kartelregelingen betrekking hadden op Oostenrijk, Finland, IJsland, Liechtenstein, Noorwegen en Zweden, deze vanaf 1 januari 1994 een inbreuk op de mededingingsregels van de EER en/of de Gemeenschap vormden.

C. **ADRESSATEN**

1. *TOE TE PASSEN BEGINSELEN*

(187) Om te kunnen bepalen wie de adressaten van de onderhavige beschikking zijn, moet worden nagegaan welke rechtspersonen aansprakelijk zijn voor de inbreuk.

(188) Het onderwerp van communautaire en EER-mededingingsregels is de „onderneming", een begrip dat niet identiek is aan het begrip rechtspersoon(lijkheid) in het nationale vennootschaps- of belastingrecht. De term „onderneming" wordt in het Verdrag niet omschreven. Deze kan echter verwijzen naar een entiteit die zich bezighoudt met commerciële activiteiten.

(189) Wanneer wordt vastgesteld dat gedurende een bepaalde periode inbreuk is gepleegd op artikel 81, lid 1, van het Verdrag en/of artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst moet de natuurlijke of rechtspersoon worden geïdentificeerd die verantwoordelijk was voor het functioneren van de onderneming in de tijd dat de inbreuk werd gepleegd, zodat deze hiervoor rekenschap kan afleggen.

(190) Een verandering van rechtsvorm of identiteit van een onderneming onttrekt deze onderneming echter niet aan eventuele sancties voor haar mededingingsbeperkende gedragingen. De verplichting om een geldboete te betalen kan dus overgaan op een rechtsopvolger wanneer de identiteit van de onderneming die de inbreuk heeft begaan, juridisch niet langer bestaat.

2. *ADRESSATEN VAN DE BESCHIKKING*

(191) In deze procedure doet zich geen probleem voor met betrekking tot de juiste adressaat van de beschikking en deze zal worden gericht tot de rechtspersonen die rechtstreeks bij de inbreuk zijn betrokken.

([127]) Zie arrest in zaak T-13/89 ICI/Commissie [1992] Jurispr. II-1021, rechtsoverweging 304.

([128]) Arrest in gevoegde zaken 209 tot en met 215 en 218/78, Van Landewyck en anderen/Commissie [1980] Jurispr. 3125, rechtsoverweging 170).

(192) In het geval van Miwon Corporation ([129]), die haar rechtsvorm in november 1997 heeft gewijzigd, is deze beoordeling in overeenstemming met de normale werkwijze van de Commissie en met de huidige rechtspraak ([130]). De volledige fusie van Miwon Corporation Limited met Sewon Co. Ltd tot Daesang Corporation ([131]) betekent dat de aansprakelijkheid op de nieuwe eenheid overgaat. Er is sprake van een onmiskenbare continuïteit tussen Miwon en de nieuwe eenheid waarin zij is opgegaan. Miwon hield juridisch op te bestaan en haar rechtspersoonlijkheid evenals haar activa en personeel werden overgedragen aan Daesang Corporation.

D. **DUUR VAN DE INBREUK**

(193) Ofschoon uit bepaalde, bij de Commissie ingediende bewijsstukken (zie overweging 77) blijkt dat de eerste contacten tussen de Japanse producenten zelfs tot 1986 teruggaan, zal de Commissie, voor het doel van deze procedure, haar beoordeling uit hoofde van de mededingingsregels en de toepassing van geldboeten beperken tot de periode vanaf 8 november 1988, aangezien dit de datum is van de eerste bekende bijeenkomst tussen de Japanse producenten tijdens welke prijzen werden besproken en overeengekomen voor de op handen zijnde onderhandelingen met de grote drie klanten (zie overweging 79). Wat Takeda en Ajinomoto betreft zal om die reden 8 november 1988 als begindatum van de inbreuk in aanmerking worden genomen.

(194) Wat Daesang betreft, geeft zij toe op 19 december 1988 een tegenaankoopovereenkomst te hebben gesloten met Ajinomoto, toen mondeling werd overeengekomen dat de voorwaarde voor dit contract was dat Miwon haar verkopen aan [ ]* niet mocht verhogen en de samenwerking op het gebied van wereldprijzen van de [ ]* producenten niet mocht belemmeren ([132]). Met betrekking tot Daesang zal de Commissie derhalve 19 december 1988 als begindatum van de inbreuk aanhouden.

(195) Volgens een zakenreisverslag ([133]) werd de eerste bijeenkomst van de producent[en] van nucleotiden, waarbij Cheil was betrokken, gehouden tussen 7 en 23 maart 1989. Uit hetzelfde zakenverslag blijkt dat de aanwezigen afspraken elkaar op 7 juni 1989 in Kyung Ju, Korea, opnieuw te ontmoeten (volgens Daesang is dit de bijeenkomst tijdens welke overeenstemming werd bereikt over de richtprijzen voor 1989).

(196) Met betrekking tot dezelfde „P-bijeenkomsten" wordt in een derde zakenreisverslag van 3-10 oktober 1989 ([134]) uitgelegd dat het doel van de bijeenkomst was te „bespreken op welke wijze de prijsverlaging op de wereldmarkt kan worden voorkomen" en om „vooraf een bijeenkomst met Takeda te beleggen om de nucleotidenleverantie aan Takeda in 1990 te bespreken".

(197) De betrokkenheid van Cheil bij de inbreuk vóór 1991 wordt ook bevestigd door de notulen van een op 5 oktober 1989 tussen Ajinomoto, Takeda, Daesang en Cheil gehouden bijeenkomst tijdens welke richtprijzen voor 1990 waren besproken en de toepassing van de richtprijzen voor 1989 was bekeken ([135]).

(198) Cheil bevestigt dat deze bijeenkomst heeft plaatsgevonden, ofschoon zij eerst beweerde dat zij weinig bewijsmateriaal had gevonden met betrekking tot de inhoud van die bijeenkomst ([136]).

(199) In haar antwoord op de mededeling van punten van bezwaar bevestigt Cheil echter dat vanaf juli 1988 bepaalde bijeenkomsten tussen concurrenten plaatsvonden en zij geeft haar betrokkenheid bij de inbreuk toe vanaf maart 1989, ofschoon zij hieraan toevoegt dat vóór 1992 de aandacht met name op markten buiten de EER was gericht en dat Cheil, hoe dan ook, tussen 1989 en eind 1991 weinig actief was op de Europese markt ([137]).

(200) Op grond van het bovengenoemde bewijsmateriaal is de Commissie van mening dat Cheil vanaf maart 1989 bij de inbreuk was betrokken.

(201) Er zij vanzelfsprekend op gewezen dat het kartel, voorzover het Oostenrijk, Finland, Noorwegen en Zweden bestreek, geen inbreuk op de EER-overeenkomst behelsde vóór 1 januari 1994 toen de overeenkomst in werking trad.

(202) In haar antwoord op de mededeling van punten van bezwaar betoogt Ajinomoto dat zij haar deelname aan het kartel na augustus 1996 staakte. Om dat te ondersteunen voert Ajinomoto aan dat zij niet alleen na augustus bijeenkomsten van producenten niet langer bijwoonde, maar dat zij ook haar tegenaankopen van Daesang staakte. Ajinomoto betoogt dat uit bewijsstukken uit het dossier van de Commissie zelf blijkt dat haar terugtrekking uit de afspraken op het gebied van nucleotiden volledig, oprecht en permanent was: er is geen bewijs dat Ajinomoto na augustus 1996 een bijeenkomst van producenten heeft bijgewoond, en de contacten met Takeda beperkten zich tot onsuccesvolle pogingen van Takeda om Ajinomoto opnieuw bij de afspraken te betrekken.

([129]) Miwon Corporation Limited was betrokken bij de inbreuk via haar dochterondernemingen Miwon Japan Inc. en Mitra (Miwon Trading & Shipping Company) en ook rechtstreeks (zie bijvoorbeeld bijlage T en U bij de aanvullende informatie van Daesang).

([130]) Zaak C-49/92 P, Commissie/Anic Partecipazioni SpA, rechtsoverweging 145.

([131]) Zie hierboven onder „De producenten".

([132]) Zie blz. 1962 en blz. 986-989 van het dossier van de Commissie.

([133]) Zie bijlage 5 van de uit 2001 daterende verklaring van Cheil, op blz. 2617 van het dossier van de Commissie.

([134]) Zie bijlage 5 van de uit 2001 daterende verklaring van Cheil, op blz. 2618 van het dossier van de Commissie.

([135]) Zie bijlagen I, J, K, L en M bij de aanvullende informatie van Daesang; zie ook de aanvullende informatie van Daesang op blz. 6 en de verklaring van de bedrijfsleiding van Takeda op blz. 7.

([136]) Zie bijlage 5 bij de uit 2001 daterende verklaring van Cheil, op blz. 2618 van het dossier van de Commissie.

([137]) Zie blz. 5 en 6, laatste alinea, van de verklaring van Cheil, en blz. 9 en 10 van haar antwoord op de mededeling van punten van bezwaar van de Commissie.

(203) Takeda, van haar kant, pleit ervoor dat de Commissie de datum van de laatst bekende bijeenkomst, tijdens welke richtprijzen werden overeengekomen, dient te beschouwen als het einde van de inbreuk.

(204) Daesang en Cheil bestrijden de in de onderhavige beschikking vastgestelde duur van de inbreuk niet.

(205) Wat Ajinomoto betreft, is de Commissie het ermee eens dat er niet genoeg bewijsmateriaal is om aan te tonen dat zij deelnam aan de overeenkomst inzake richtprijzen voor 1997. Desalniettemin kan de Commissie de bewering van Ajinomoto dat zij na de bijeenkomst van augustus 1996 niet langer was betrokken bij de inbreuk niet accepteren.

(206) Uit het door Takeda overhandigde, uit de betrokken periode stammende bewijsmateriaal met betrekking tot de bilaterale ontmoetingen die zij had met Ajinomoto, blijkt trouwens duidelijk dat beide ondernemingen tijdens deze contacten de nucleotidenmarkt en prijzen bespraken. In de notities die betrekking hebben op de bijeenkomst van juli 1997, bijvoorbeeld, merkt Takeda op dat Ajinomoto haar had verteld dat zij in augustus en september naar Europa zouden reizen en een prijsverhoging van 10 % zouden voorstellen aan hun distributeurs, waartegen zij hevige protesten van de distributeurs verwachtten. In de volgende notitie, die betrekking heeft op de bijeenkomst van september, merkt Takeda bijvoorbeeld op: „Het basisbeleid van [A]jinomoto is 15 % (minimaal 10 %) omhoog. Tijdens een bijeenkomst in augustus met Europese filialen ontmoetten zij als verwacht hevige weerstand, maar zij hadden besloten dat zij met 53 DEM zouden beginnen en ten minste 51 DEM (10 % omhoog) in de wacht zouden slepen" ([138]). Uit de combinatie van deze twee notities blijkt duidelijk dat Ajinomoto niet alleen de prijsverhoging had aangegeven die zij in Europa zou trachten te bereiken, maar dat zij ook feedback gaf met betrekking tot de vraag hoe de besprekingen waren verlopen en hoe zij van daaruit verder zouden gaan. Dit gaat duidelijk verder dan pure onsuccesvolle pogingen van Takeda om Ajinomoto opnieuw te betrekken bij de afspraken ([139]).

(207) De Commissie is derhalve van mening dat Ajinomoto na de bijeenkomst van augustus 1996 bleef deelnemen aan de inbreuk door Takeda te blijven ontmoeten en nucleotidenprijzen te bespreken.

(208) Zelfs als Ajinomoto na augustus 1996 haar tegenaankopen staakte en na augustus 1996 niet deelnam aan multilaterale bijeenkomsten, bleef Ajinomoto deelnemen aan de onwettige regeling, hieraan actief bijdragend door prijsinformatie uit te wisselen. Ofschoon de deelname aan de multilaterale ontmoetingen kan zijn gewijzigd in het onderhouden van bilaterale contacten met Takeda, dient te worden geconcludeerd dat Ajinomoto tot ten minste de laatst bekende bijeenkomst tijdens welke zij nucleotidenprijzen besprak, was betrokken bij de inbreuk, te weten de bijeenkomst die zij in september 1997 met Takeda hield.

(209) Met betrekking tot de andere partijen zal de Commissie, gezien het feit dat zij deelnamen aan de overeenkomst over de richtprijzen voor 1997, ervan uitgaan dat de inbreuk tot eind 1997 heeft geduurd, behalve in de gevallen waarin onwettige contacten tussen betrokkenen na eind 1997 zijn geïdentificeerd. In het geval van Takeda en Cheil vond hun laatst bekende bijeenkomst tijdens welke nucleotidenprijzen werden besproken op 2 juni 1998 plaats ([140]). De Commissie is derhalve van mening dat met betrekking tot Takeda en Cheil de inbreuk tot 2 juni 1998 duurde.

(210) Om die reden is de Commissie van mening dat de inbreuk tot september 1997 heeft geduurd wat Ajinomoto betreft, tot eind 1997 wat Daesang en tot 2 juni 1998 wat Cheil en Takeda betreft.

E. **SANCTIES**

1. *ARTIKEL 3 VAN VERORDENING NR. 17*

(211) Wanneer de Commissie een inbreuk op artikel 81, lid 1, van het Verdrag of op artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst vaststelt, kan zij de betrokken ondernemingen overeenkomstig artikel 3 van Verordening nr. 17 gelasten aan die inbreuk een einde te maken.

(212) In de onderhavige zaak heeft de Commissie er in haar mededeling van punten van bezwaar op gewezen dat de deelnemers zich aanzienlijke moeite hebben getroost om hun activiteiten geheim te houden en dat zij tevens tegenstrijdige informatie hadden verstrekt met betrekking tot de periode waarin de inbreuk plaatsvond. In hun antwoord op de mededeling van punten van bezwaar stellen alle ondernemingen dat zij hun deelname hadden beëindigd voordat de Commissie haar onderzoek begon. Ajinomoto stelt dat zij haar deelname in augustus 1996 had beëindigd.

(213) Ondanks deze opmerkingen en om duidelijkheidsredenen is het daarom noodzakelijk dat de Commissie de ondernemingen die actief blijven op de nucleotidenmarkt en die de adressaten van deze beschikking zijn, verplicht een einde te maken aan de inbreuk, zo zij dit nog niet hebben gedaan, en zich voortaan te onthouden van enige overeenkomst, onderling afgestemde feitelijke gedraging of besluit van een ondernemingsvereniging die hetzelfde of soortgelijk doel of effect zou kunnen hebben.

(214) Het verbod is van toepassing op alle geheime bijeenkomsten en multilaterale of bilaterale contacten tussen concurrenten die zijn gericht op het beperken van de onderlinge mededinging of die hen in staat stellen hun marktgedrag onderling af te stemmen, met name hun prijsbeleid.

([138]) De door Ajinomoto in haar schrijven van 29 november 2002 verstrekte vertaling luidt als volgt: „Basisbeleid inzake DEM-prijs van hoofdkantoor van Ajinomoto is aanpassing van 15 % (minimaal 10 %) omhoog. Stuitte op hevige weerstand, als verwacht, bij de bijeenkomst in augustus met Europese filialen, maar zullen voorlopig starten met 53 DEM en trachten minimaal 51 DEM (10 % omhoog) in de wacht te slepen."

([139]) In haar schrijven van 29 november 2002 bevestigt Ajinomoto de feiten te bestrijden als beschreven in de notities van Takeda en trekt zij eveneens de bewijskracht in twijfel van de twee Takeda-notities voor de voortgezette betrokkenheid van Takeda bij de inbreuk.

([140]) Zie blz. 309 van het dossier van de Commissie.

2. *ARTIKEL 15, LID 2, VAN VERORDENING NR. 17*

a) ALGEMENE OVERWEGINGEN

(215) Op grond van artikel 15, lid 2, van Verordening nr. 17 kan de Commissie bij beschikking aan ondernemingen geldboeten opleggen van ten minste 1 000 en ten hoogste 1 miljoen EUR of tot een bedrag van ten hoogste 10 % van de omzet van elk der betrokken onderneming in het voorafgaande boekjaar, wanneer zij opzettelijk of uit onachtzaamheid inbreuk maken op artikel 81, lid 1, van het Verdrag en/of artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst.

(216) Bij de vaststelling van het bedrag van de geldboete dient de Commissie rekening te houden met alle relevante omstandigheden, in het bijzonder met de zwaarte en de duur van de inbreuk, de twee criteria die nadrukkelijk zijn vermeld in artikel 15, lid 2, van Verordening nr. 17.

(217) De rol die door elk van de bij de inbreuk betrokken ondernemingen werd gespeeld, zal voor elk van hen afzonderlijk worden beoordeeld. In het bijzonder zal de Commissie bij de bepaling van de geldboete eventuele verzwarende of verzachtende omstandigheden tot uiting brengen en zal zij waar passend de clementieregeling toepassen.

(218) De Commissie houdt bij haar beoordeling van de zwaarte van de inbreuk rekening met de aard ervan, de feitelijke impact voor de markt — voorzover zulks meetbaar is — en de omvang van de betrokken markt. De rol die door elk van de bij de inbreuk betrokken ondernemingen werd gespeeld, zal voor elk van hen afzonderlijk worden beoordeeld.

b) HET BEDRAG VAN DE GELDBOETE

(219) Het kartel vormde een opzettelijke inbreuk op artikel 81, lid 1, van het Verdrag en op artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst. Volledig bekend met de beperkende aard van hun handelingen en bovendien, de onrechtmatigheid ervan, spanden de leidende producenten van nucleotiden samen om een geheim en doorlopend systeem op te zetten dat was ontworpen om de mededinging te beperken.

1. ***Het basisbedrag***

(220) Het basisbedrag van de geldboete wordt vastgesteld op grond van de zwaarte en de duur van de inbreuk.

Zwaarte van de inbreuk

(221) De Commissie houdt bij haar beoordeling van de zwaarte van de inbreuk rekening met de aard ervan, de feitelijke impact voor de markt — voorzover zulks meetbaar is — en de omvang van de betrokken geografische markt.

Aard van de inbreuk

(222) Uit de hiervoor beschreven feiten blijkt dat de onderhavige inbreuk bestond uit marktverdelings- en prijsafspraakpraktijken die per definitie zeer ernstigste inbreuken op artikel 81, lid 1, van het Verdrag en artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst zijn.

(223) Bij de kartelafspraken waren grote wereldwijde exploitanten betrokken en de afspraken werden bedacht, gestuurd en aangemoedigd op de hoogste niveaus binnen elk van de deelnemende ondernemingen ([141]). Wegens de aard ervan leidt de uitvoering van het type kartelovereenkomst zoals hiervoor beschreven automatisch tot een aanzienlijke verstoring van de concurrentie, welke alleen gunstig is voor de producenten die deelnemen aan het kartel en welke uiterst schadelijk is voor afnemers en, uiteindelijk, het grote publiek.

(224) De Commissie is daarom van mening dat de betrokken inbreuk door haar aard een zeer ernstige inbreuk vormde op artikel 81, lid 1, van het Verdrag en artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst.

(225) Ajinomoto betoogt dat, in dit geval, een aantal onderdelen aantonen dat de inbreuk niet alleen een beperkte invloed had op de markt, maar ook dat de inbreuk niet zo ernstig was als door de Commissie wordt gesuggereerd. Tot deze onderdelen behoren het feit dat de Europese nucleotidensector van beperkte omvang is, het feit dat de inbreuk niet geheel werd uitgevoerd, het feit dat nucleotiden slechts een heel klein deel vormen van de kosten van de eindproducten en dat derhalve enig nadeel voor consumenten beperkt bleef en het feit dat door de mogelijkheid leveranciers tegen elkaar uit te spelen enig nadeel voor rechtstreekse klanten werd beperkt.

(226) De Commissie wijst deze zienswijzen van de hand. Het is duidelijk dat prijs- en marktverdelingskartels door hun aard de normale werking van de interne markt in gevaar brengen. Het zou onjuist zijn op grond van de geringe omvang van de markt te concluderen dat deze inbreuk niet zeer ernstig was. Wat ertoe doet is dat het normale mededingingspatroon waar de interne markt voor nucleotiden aan zou zijn onderworpen werd vervangen door een systeem van heimelijke verstandhouding met betrekking tot de wezenlijke bestanddelen van elke mededinging, namelijk de prijzen van het product. Zoals blijkt uit de overwegingen hieronder, werden de afspraken daadwerkelijk ten uitvoer gelegd en hadden deze daadwerkelijk invloed op de nucleotidenmarkt van de EER ([142]). Om die reden wordt de inbreuk op artikel 81, lid 1, van het Verdrag en op artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst als zeer ernstig beschouwd. In overwegingen 241 en 242 gaat de Commissie nader in op het argument met betrekking tot de geringe omvang van de markt.

([141]) Zie overweging 57 en volgende.

([142]) De overige door Ajinomoto aangevoerde elementen worden ook onder het kopje „invloed op de markt" aan de orde gesteld.

De daadwerkelijke gevolgen van de inbreuk op de nucleotidenmarkt in de EER

(227) De inbreuk werd gepleegd door ondernemingen die gedurende de betrokken periode het leeuwendeel van de wereld- en Europese markten voor nucleotiden in handen hadden. Bovendien waren de afspraken er specifiek op gericht de prijzen sterker te verhogen dan normaal het geval zou zijn en de verkochte hoeveelheden te beperken. Aangezien deze afspraken ten uitvoer werden gelegd, hebben zij daadwerkelijke gevolgen voor de markt gehad.

(228) Het is niet nodig in detail te berekenen hoeveel de prijzen verschilden van die welke zonder de afspraken zouden zijn toegepast. Dit kan immers niet steeds op betrouwbare manier worden gemeten, aangezien de prijzen die zonder de afspraken zouden zijn toegepast gelijktijdig beïnvloed hadden kunnen worden door een aantal externe factoren, hetgeen het uitermate moeilijk zou maken tot conclusies te komen omtrent het relatieve belang van alle mogelijke causale effecten.

(229) De kartelafspraken werden hoe dan ook ten uitvoer gelegd. In heel de periode van het kartel wisselden partijen informatie uit over hun verkoopprijzen en aantallen en, op grond van die cijfers, maakten de partijen afspraken over richtprijzen (zie bijvoorbeeld overwegingen 80, 89, 91, 92-94, 97, 98, 104, 108-111, 115, 116, 118-131, 133, 135 en 138-141). Zoals in heel het feitelijke deel van deze beschikking wordt aangetoond werden de richtprijzen en prijsverhogingen overeengekomen, aan klanten aangekondigd en in de gehele EER geïmplementeerd (zie bijvoorbeeld overwegingen 86, 104, 118-120, 122, 124, 126, 128, 134, 139-141 en 144). De partijen hielden nauwgezet toezicht op de uitvoering van hun afspraken door onderling periodieke multilaterale en bilaterale bijeenkomsten te organiseren. Bij deze bijeenkomsten wisselden de partijen hun verkoopcijfers uit, bespraken zij marktprijzen (zo konden de partijen erop toezien of de overeengekomen richtprijzen werden gerealiseerd) en, waar nodig, kwamen zij overeen de richtprijzen aan te passen (zie bijvoorbeeld overwegingen 92, 109, 111, 124 en 128-130.

(230) Gelet op het vorenstaande en op de inspanningen die elk van de deelnemers leverde om de complexe organisatie van het kartel te laten functioneren, bestaat er geen twijfel dat de concurrentieverstorende overeenkomst gedurende de hele periode van de inbreuk ten uitvoer werd gelegd. Een dergelijke continue tenuitvoerlegging over een periode van negen jaar moet gevolgen voor de markt hebben gehad.

(231) Ajinomoto betoogt dat de Commissie zich baseert op niet overtuigend bewijsmateriaal wanneer zij aantoont dat de inbreuk aanzienlijke gevolgen voor de markt had. Volgens Ajinomoto was het effect van de inbreuk op de markt slechts beperkt. Ajinomoto stelt zelfs dat het niet alleen erg moeilijk bleek te zijn tot afspraken over richtprijzen te komen, maar dat zelfs in gevallen waarin wel afspraken werden gemaakt, deze nooit volledig werden nagekomen: er werd vaak van de afspraken afgeweken en dit werd niet bestraft en er werd geen effectief bewakingssysteem ingesteld. Derhalve werd de inbreuk, volgens Ajinomoto, niet volledig ten uitvoer gelegd.

(232) Daarnaast stelt Ajinomoto dat kosten voor nucleotiden gemiddeld voor minder dan 0,1 % deel uitmaken van de prijs van het eindproduct en dat het nadeel voor rechtstreekse consumenten werd beperkt door de mogelijkheid leveranciers tegen elkaar uit te spelen. Tot slot betoogt Ajinomoto dat uit een analyse van de economische omstandigheden gedurende de geëvalueerde periode blijkt dat de prijsontwikkeling consistent was met concurrerend gedrag. Tot staving daarvan heeft Ajinomoto een door RBB Economics opgesteld verslag ingediend waarin wordt opgemerkt dat er geen grond is voor de conclusie dat de prijzen in de periode 1988-1997 ongewoon stabiel waren of dat de prijsdaling aan het eind van 1998/het begin van 1999 het einde van de inbreuk weergaf. Volgens de opstellers van het verslag valt te betwijfelen of afspraken tussen de producenten van nucleotiden op het gebied van klantenverdeling efficiënt waren en, in de tweede plaats, is de prijsdaling van eind 1998/begin 1999 veeleer het gevolg van belangrijke veranderingen in externe marktfactoren die de voorwaarden voor het prijsbeleid in Europa fundamenteel wijzigden dan dat deze zou zijn veroorzaakt door het einde van het kartel: een substantiële toename van de capaciteit als gevolg van de opening van de fabriek van Cheil in Indonesië, in combinatie met een stagnerende vraag vanaf 1997, leidde tot een hoog capaciteitsoverschot. Devaluatie van de Koreaanse en Indonesische valuta's zorgde voor extra druk op Europese prijzen. In een aanvulling op haar antwoord op de mededeling van punten van bezwaar stelt Ajinomoto dat de gemiddelde schattingen van door de ondernemingen aan de Commissie verstrekte (en toegankelijk gestelde) gegevens op het gebied van capaciteit bevestigen dat de prijsontwikkeling gedurende de gehele relevante periode consistent was met concurrentievoorwaarden en dat de inbreuk een beperkt effect had op de markt.

(233) In haar antwoord op de mededeling van punten van bezwaar komt Cheil tot dezelfde conclusies en benadrukt dat het besluit van Cheil om haar capaciteit te vergroten ervoor zorgde dat de prijzen eind 1998/begin 1999 aanzienlijk daalden. Cheil betoogt eveneens dat de geringe omvang van de markt betekent dat de echte economische effecten van het onrechtmatige gedrag kleiner zijn, waardoor het gerechtvaardigd is het basisbedrag van de geldboete lager te stellen. Daarnaast betoogt Cheil, gesteund door Daesang ([143]), dat de Commissie bij het vaststellen van de zwaarte van de inbreuk er rekening mee dient te houden dat het effect van de inbreuk op consumenten te verwaarlozen is en dat de Koreanen bij een reeds bestaande regeling werden betrokken.

(234) Op vergelijkbare wijze stelt Takeda dat zelfs het maximale potentiële effect op de uiteindelijke consumenten zeer beperkt is gezien de geringe omvang van de Europese markt, dat nucleotiden veeleer door grootschalige voedingsmiddelenproducenten dan door eindconsumenten worden gekocht en dat er sprake is van een kleine kostenfactor die nucleotiden in het eindproduct vormen. Verder behoudt Takeda zich alle rechten voor met betrekking tot het feit dat de Commissie niet heeft getracht enige door de inbreuk veroorzaakte prijsverhoging boven het niveau dat anders zou zijn bereikt, exact te berekenen.

([143]) Zie zowel het antwoord van Daesang van 20 september 2002 als de bij schrijven van 27 november 2002 gestuurde samenvatting.

(235) Geen van de door de partijen aangevoerde argumenten om de bevindingen van de Commissie inzake het daadwerkelijke effect van het kartel op de markt te minimaliseren, snijdt hout. De toelichtingen met betrekking tot de prijsstabiliteit tussen 1988-1997 en de prijsdaling van eind 1998/begin 1999 zijn wellicht tot op zekere hoogte reëel (met name wat de capaciteitstoename betreft als gevolg van de opening van de nieuwe fabriek van Cheil in Indonesië tegen het einde van het kartel), maar zij tonen geenszins afdoende aan dat de uitvoering van de kartelovereenkomst geen enkele rol kan hebben gespeeld in de vaststelling en fluctuatie van prijzen op de nucleotidenmarkt. Gezien het feit dat de partijen de onzekere situatie waarin sprake is van vrije concurrentie namelijk hadden vervangen door voortgezette geheime afspraken, werden prijzen noodzakelijkerwijs op een ander niveau vastgesteld dan op het niveau dat in een concurrerende markt zou hebben gegolden.

(236) Het door Ajinomoto en Cheil benadrukte feit dat, tegen het einde van het kartel, de productiecapaciteit aanzienlijk werd verhoogd in een tijd dat de vraag aan het afnemen was, hetgeen tot een daling van de prijzen leidde (en tot een reductie van de benuttingsgraad van de capaciteit van de desbetreffende producenten), is zeker een illustratie van de moeilijkheden waarmee de partijen tegen het einde van het kartel werden geconfronteerd om de prijzen in een moeilijke marktsituatie te beïnvloeden, en misschien zelfs van de redenen voor de instorting van het kartel zelf. Het toont echter niet aan dat de illegale praktijk gedurende het negenjarig bestaan van het kartel geen effect had op de markt, noch toont het aan dat prijzen niet boven een concurrerend niveau werden gehouden.

(237) Integendeel, bij het bestuderen van de gezamenlijke inspanningen van de kartelleden (zie overwegingen 75-149, kan redelijkerwijs worden geconcludeerd dat de leden van het kartel er gedurende de gehele kartelperiode in slaagden de prijzen hoger te houden dan deze zonder de illegale afspraken zouden zijn.

(238) Zelfs als de door de deelnemers aan het kartel nagestreefde resultaten niet helemaal werden bereikt, zou dit niet bewijzen dat het kartel de markt niet ongunstig beïnvloedde. Bovendien is het ondenkbaar, in het licht van onder andere de risico's die ermee waren gemoeid, dat de partijen herhaaldelijk zouden hebben afgesproken elkaar op locaties verspreid over de wereld te ontmoeten om richtprijzen vast te stellen gedurende de inbreukperiode, als zij vonden dat het kartel weinig of geen effect had op de nucleotidenmarkt. In dit verband kan men als voorbeeld verwijzen naar de specifieke gelukwensen van Ajinomoto aan alle kartelleden tijdens een van de kartelbijeenkomsten voor de succesvolle toepassing van de richtprijzen voor 1995 (zie overweging 126 of bijlage Z bij de aanvullende informatie van Daesang ([144])).

([144]) Zie blz. 1076 van het dossier van de Commissie.

(239) In hun antwoorden op de mededeling van punten van bezwaar hebben Ajinomoto, Cheil en Daesang ook betoogd dat uit het eigen bewijsmateriaal van de Commissie blijkt dat zij de afspraken vaak hebben genegeerd en vaak autonoom handelden op de markt. Dit argument kan echter niet worden aanvaard. Niet alleen beschikt de Commissie over overvloedig bewijsmateriaal waaruit blijkt dat Ajinomoto, Daesang en Cheil feitelijk gedurende de totale duur van de inbreuk betrokken bleven bij de inbreuk (hetgeen evenmin wordt betwist door de partijen, met uitzondering van Ajinomoto voorzover het gaat om haar betrokkenheid na augustus 1996), maar het feit dat iedere partij mogelijkerwijs „verborgen agenda's" kan hebben gehad waardoor zij tot op zekere hoogte de jegens de andere deelnemers aan het kartel gemaakte verbintenissen negeerden, impliceert niet dat zij de kartelovereenkomst niet ten uitvoer legden. Zoals het Gerecht van eerste aanleg in Cascades/Commissie verklaarde: „een onderneming die in weerwil van de onderlinge afstemming met haar concurrenten een min of meer zelfstandig marktbeleid voert, kan gewoonweg proberen zich het kartel ten nutte te maken" ([145]).

De omvang van de betrokken geografische markt

(240) Het kartel omvatte de gehele gemeenschappelijke markt en, na de totstandkoming ervan, de gehele EER. Elk deel van de gemeenschappelijke markt en van de EER werd beïnvloed door de heimelijke samenwerking. Voor de vaststelling van de zwaarte van de inbreuk gaat de Commissie er derhalve van uit dat de gehele Gemeenschap en, na de oprichting ervan, de EER, de ongunstige invloed van het kartel hebben ondervonden.

Conclusie van de Commissie met betrekking tot de zwaarte van de inbreuk

(241) Gelet op de aard van de onderzochte gedragingen, de reële gevolgen ervan voor de nucleotidenmarkt en het feit dat deze de gehele gemeenschappelijke markt en, na de oprichting ervan, de gehele EER omvatten, is de Commissie van oordeel dat de ondernemingen tot welke deze beschikking is gericht, een zeer ernstige inbreuk hebben gepleegd op artikel 81, lid 1, van het Verdrag en artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst.

(242) Er dient een duidelijk onderscheid te worden gemaakt tussen de omvang van de productmarkt en de reële gevolgen van de inbreuk voor deze markt. Het is niet de praktijk van de Commissie de omvang van de productmarkt in overweging te nemen als een relevante factor voor het beoordelen van de zwaarte.

(243) Desalniettemin zal de Commissie, zonder afbreuk te doen aan de zeer ernstige aard van de inbreuk, in dit geval de beperkte omvang van de productmarkt in aanmerking nemen.

([145]) Zaak T-308/94 Cascades/Commissie [1998] Jurispr. II-925, rechtsoverweging 230.

Classificatie van karteldeelnemers

(244) Binnen de categorie zeer zware inbreuken biedt het voorgestelde scala van mogelijke boetebedragen die aan ondernemingen kunnen worden opgelegd de mogelijkheid ondernemingen verschillend te behandelen teneinde rekening te houden met de daadwerkelijke economische macht van de inbreukmakers om de mededinging aanzienlijke schade te berokkenen en het bedrag van de geldboete op een zodanig niveau vast te stellen dat daarvan een voldoende afschrikkende werking uitgaat. Dit lijkt met name nodig waar, zoals in de onderhavige zaak, sprake is van een aanzienlijk verschil in het marktaandeel van de ondernemingen die bij de inbreuk zijn betrokken.

(245) Gezien de omstandigheden van deze zaak waarbij verschillende ondernemingen zijn betrokken, moet het basisbedrag van de geldboete op dusdanige wijze worden vastgesteld dat rekening wordt gehouden met het specifieke gewicht en derhalve de reële gevolgen van het inbreukmakend gedrag van elke onderneming afzonderlijk voor de mededinging.

(246) Daartoe kunnen de betrokken ondernemingen worden ingedeeld in verschillende categorieën volgens hun respectieve belang op de betrokken markt. De indeling van een onderneming in een bepaalde categorie kan in voorkomend geval worden aangepast om rekening te houden met andere factoren, zoals inzonderheid met de behoefte aan een doeltreffende afschrikkende werking.

(247) De Commissie acht het in de onderhavige zaak dienstig het relatieve belang van de ondernemingen op de betrokken markt te beoordelen op grond van hun respectieve wereldwijde productomzet. Gezien het mondiale karakter van de markt geven deze cijfers het meest geschikte beeld van de capaciteit van de deelnemende ondernemingen om andere actoren op de gemeenschappelijke markt en/of de EER aanzienlijke schade te berokkenen. Bovendien is de wereldwijde omzet van een partij bij het kartel eveneens een indicatie van de bijdrage van die partij aan de doeltreffendheid van het gehele kartel of, omgekeerd, aan de instabiliteit waaronder dat kartel te lijden zou hebben gehad, indien de bedoelde partij er niet aan had deelgenomen. De vergelijking is gebaseerd op de wereldwijde productomzet in het laatste volledige kalenderjaar van de inbreuk (1997).

(248) Ajinomoto was te allen tijde de grootste producent van nucleotiden op de betrokken geografische markt. In 1997 bedroeg haar geschatte aandeel van de wereldmarkt tussen 40 % en 50 %.

(249) Takeda, Cheil en Daesang waren kleinere spelers op de wereldmarkt voor nucleotiden. In 1997 bedroeg hun geschatte respectieve marktaandeel tussen 10 % en 20 %, meer dan tweemaal kleiner dan dat van Ajinomoto, de grootste speler.

(250) Ajinomoto zal derhalve in de eerste categorie worden ondergebracht. Takeda, Cheil en Daesang zullen in de tweede categorie worden ondergebracht.

(251) Op basis van het vorengaande dienen de basisbedragen van de wegens zwaarte vastgestelde geldboeten als volgt te zijn:

— Ajinomoto: 6 miljoen EUR

— Takeda, Daesang en Cheil: 2,4 miljoen EUR

Voldoende afschrikkende werking

(252) Teneinde ervoor te zorgen dat er een voldoende afschrikkende werking van de geldboete uitgaat en ervan uitgaande dat grootschalige ondernemingen meestal over de juridisch-economische kennis en middelen beschikken, zodat zij zich beter van het inbreukmakende karakter van hun gedragingen en van de gevolgen ervan uit het oogpunt van het mededingingsrecht rekenschap geven, zal de Commissie nader bepalen of enige verdere aanpassing van het basisbedrag nodig is voor de ondernemingen.

(253) Met wereldwijde omzetten van respectievelijk 8 700 miljoen EUR en 9 200 miljoen EUR in 2001, zijn Ajinomoto en Takeda veel grotere spelers dan Daesang (wereldwijde omzet van 1 400 miljoen EUR (2001)) en Cheil (wereldwijde omzet van 1 900 miljoen EUR in 2001). In dit verband is de Commissie van mening dat het passende uitgangsbedrag voor een geldboete op grond van het criterium van het relatieve belang op de betrokken markt een verdere opwaartse bijstelling vergt teneinde rekening te houden met de omvang en de totale middelen van respectievelijk Ajinomoto en Takeda.

(254) Op grond van het vorengaande is de Commissie van mening dat voor een voldoende afschrikkende werking het uitgangsbedrag voor de in overweging 251 vastgestelde geldboeten met 100 % tot 12 miljoen EUR moet worden verhoogd voor Ajinomoto en met 100 % tot 4,8 miljoen EUR voor Takeda.

Duur van de inbreuk

(255) De Commissie is van mening dat Daesang inbreuk heeft gepleegd op artikel 81, lid 1, van het Verdrag van 19 december 1988 tot eind 1997 en op artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst van 1 januari 1994 tot eind 1997.

(256) De Commissie is van mening dat Cheil inbreuk heeft gepleegd op artikel 81, lid 1, van het Verdrag van maart 1989 tot 2 juni 1998 en op artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst van 1 januari 1994 tot 2 juni 1998.

(257) Takeda stelde dat de Commissie de datum van de laatst bekende kartelbijeenkomst als einddatum van de inbreuk zou moeten nemen. Zoals hierboven onder „Duur" is aangetoond, blijkt uit het bewijsmateriaal in het dossier dat op 2 juni 1998 in feite het laatst bekende ongeoorloofde contact tussen Takeda en een kartellid plaatsvond. Derhalve is de Commissie van mening dat Takeda inbreuk heeft gepleegd op artikel 81, lid 1, van het Verdrag van 8 november 1988 tot 2 juni 1998 en op artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst van 1 januari 1994 tot 2 juni 1998.

(258) Tot slot bestrijdt Ajinomoto de duur van de inbreuk en geeft haar betrokkenheid bij de inbreuk slechts toe tot augustus 1996. De duur van de deelname van Ajinomoto aan het kartel wordt besproken in overwegingen 202-210). De Commissie is van mening dat Ajinomoto inbreuk heeft gepleegd op artikel 81, lid 1, van het Verdrag van 8 november 1988 tot ten minste september 1997 en op artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst van 1 januari 1994 tot ten minste september 1997.

(259) De Commissie komt derhalve tot de conclusie dat Takeda, Ajinomoto, Daesang en Cheil de inbreuk gedurende respectievelijk 9 jaar en 6 maanden (Takeda), 8 jaar en 9 maanden (Ajinomoto), 9 jaar (Daesang) en 9 jaar en 2 maanden (Cheil) hebben gepleegd, hetgeen overeenkomt met een lange duur (meer dan 5 jaar). De uitgangsbedragen van de geldboeten die zijn vastgesteld met betrekking tot de zwaarte van de inbreuk (zie overweging 251 en overweging 254) worden derhalve met 10 % per jaar en 5 % per 6 maanden verhoogd, d.w.z. met 95 % voor Takeda, met 90 % voor Cheil en Daesang en met 85 % voor Ajinomoto.

(260) In haar antwoord op de mededeling van punten van bezwaar stelt Cheil echter dat, ofschoon de richtsnoeren inzake de methode voor het bepalen van opgelegde geldboeten krachtens artikel 15, lid 2, van Verordening nr. 17 en artikel 65, lid 5, van het EGKS-Verdrag ([146]) aangeven dat een inbreuk van „lange duur" een verhoging van 10 % per jaar met zich mee kan brengen, dit niet betekent dat iedere inbreuk aan een dergelijke verhoging „per jaar" moet worden onderworpen. Cheil stelt met name dat de Commissie zou moeten overwegen een geringere verhoging op grond van duur toe te passen dan de standaard 10 % per jaar voor de periode van maart 1989 tot begin 1992 met het oog op de geringe betrokkenheid van Cheil bij de inbreuk in die periode (en het geringe effect op de markt die daar het gevolg van was). Op vergelijkbare wijze stelt Cheil dat met betrekking tot de gebeurtenissen van na 1996 een dergelijke benadering evenzeer zou zijn gerechtvaardigd met het oog op het feit dat deze gebeurtenissen een veel lagere intensiteit hadden en met het oog op het in 1996 door Cheil genomen besluit om haar capaciteit te vergroten (effectief tegen het eind van de jaren 1990).

(261) De Commissie moet dit argument verwerpen. De betrokkenheid van Cheil bij de inbreuk gedurende de gehele duur van de inbreuk is in het feitelijke deel van deze beschikking vastgesteld. Ook is vastgesteld dat de inbreuk gevolgen had voor de EER-markt. Het loutere feit dat een deelnemer aan een kartel mogelijk een rol speelt die past bij zijn eigen specifieke omstandigheden, sluit niet uit dat hij aansprakelijk is voor de gehele inbreuk. Een onderneming die aan een gemeenschappelijke onrechtmatige actie deelneemt door middel van handelingen welke een bijdrage aan de verwezenlijking van de inbreuk in zijn geheel beogen te leveren, is voor de gehele duur van haar deelneming aan die inbreuk eveneens aansprakelijk voor de gedragingen van andere betrokkenen in het kader van diezelfde inbreuk ([147]). De Commissie is derhalve van mening dat Cheil de gehele duur van de inbreuk op dezelfde manier bij de inbreuk betrokken is geweest.

([146]) PB C 9 van 14.1.1998, blz. 3.

([147]) Arrest van het Hof van Justitie in Commissie/Anic, rechtsoverweging 83.

Conclusie met betrekking tot de basisbedragen

(262) Om die reden dienen de basisbedragen van de geldboeten als volgt te zijn:

— Takeda: 9 360 000 EUR

— Ajinomoto: 22 200 000 EUR

— Daesang: 4 560 000 EUR

— Cheil: 4 560 000 EUR

2. ***Verzwarende omstandigheden***

(263) De Commissie heeft geen verzwarende omstandigheden geïdentificeerd waarmee bij deze beschikking rekening dient te worden gehouden.

3. ***Verzachtende omstandigheden***

Uitsluitend passieve rol bij de inbreuk

(264) In hun antwoord merken Cheil en Daesang op ([148]) dat zij altijd een passieve rol speelden of meeloopsters waren bij de totstandbrenging van de inbreuk. Zij werden betrokken bij een reeds bestaand kartel dat werd geleid door Takeda en, in mindere mate, door Ajinomoto, die hun eigen markten wilden beschermen en de mededinging door middel van tegenaankopen wilden beperken. Ajinomoto merkt in dit verband op dat zij een ondergeschikte rol speelde ten opzichte van Takeda, die als de echte leider van het kartel moet worden beschouwd. Bovendien betogen de Koreaanse producenten dat zij veel kleiner zijn dan hun Japanse tegenhangers, hetgeen eveneens blijkt uit het beperkte effect van hun gedrag op de markt.

(265) Met de daadwerkelijke economische macht van de ondernemingen om op basis van hun economische omvang de EER-markt te beïnvloeden is rekening gehouden bij de berekening van het basisbedrag van de geldboete (zie overwegingen 244-251).

(266) Zelfs indien er op grond van deze verklaringen bepaalde elementen zouden zijn die erop wijzen dat de Japanse ondernemingen het kartel zijn begonnen en het initiatief hebben genomen om bepaalde bijeenkomsten te organiseren, heeft de Commissie geen reden om te overwegen dat beide Koreaanse producenten een louter passieve rol speelden of meelopers waren bij de inbreuk. Beide ondernemingen namen deel aan de overgrote meerderheid van de geïdentificeerde kartelbijeenkomsten en namen rechtstreeks en actief deel aan de inbreuk. Cheil en Daesang namen de hele periode waarin zij bij het kartel betrokken waren deel aan de bijeenkomsten en wisselden deze hele periode informatie uit. Zij kunnen derhalve niet beweren dat zij een zuiver „passieve rol" hebben gespeeld ([149]).

([148]) Zie ook de samenvattende verklaring van Daesang van 27 november 2002.

([149]) Zie bijvoorbeeld rechtsoverweging 365 of Beschikking 2001/418/EG van de Commissie in zaak COMP/36.545/F3 Amino Acids (PB L 152 van 7.6.2001, blz. 24).

(267) Uit het eigen verslag van Daesang van de bijeenkomst die in december 1995 plaatsvond om de samenwerking over 1995 te beoordelen blijkt bijvoorbeeld duidelijk ([150]) dat alle partijen hadden meegewerkt aan het toepassen van de prijsverhogingen voor 1995 en dat alle partijen ermee instemden de samenwerking voor 1996 voort te zetten. Zoals uit de feiten blijkt zouden Cheil en Daesang op hun beurt ook met voorstellen komen voor richtprijzen en samen bijeenkomsten houden om een gemeenschappelijk standpunt voor te bereiden voor de bijeenkomsten van producenten.

(268) Met het oog op de totale hoeveelheid bewijsmateriaal in de onderhavige zaak, zoals is beschreven in het feitelijke deel van deze beschikking, komt het beeld naar voren van een kartel waarbij alle partijen actief en rechtstreeks deelnamen aan de inbreuk, hun verkoopcijfers uitwisselden en de richtprijzen evalueerden en bespraken. Alle deelnemers hadden een gemeenschappelijk belang bij de afspraken. Van alle kartelleden is vastgesteld dat zij aan de meeste kartelbijeenkomsten deelnamen en dat zij de betrokken bijeenkomsten beurtelings organiseerden. In die hoedanigheid kan ook geen enkele onderneming als leider in de zin van de Richtsnoeren worden beschouwd.

De inbreukmakende overeenkomsten zijn niet daadwerkelijk toegepast

(269) Zoals is besproken in overweging 229 is de Commissie van mening dat de concurrentieverstorende afspraken inderdaad ten uitvoer werden gelegd. Deze verzachtende omstandigheid kan dan ook niet op een van de adressaten van deze beschikking worden toegepast. De Commissie merkt op dat een overeenkomst die de mededinging beperkt in principe wordt toegepast daar waar de leden van het kartel hun gedrag op de markt bepalen op grond van de geuite gezamenlijke intenties. In geval van herhaalde overeenkomsten, die over een langere periode worden gesloten, kan ervan worden uitgegaan dat de afspraken door ieder van de deelnemers ten uitvoer zijn gelegd aangezien zij anders niet herhaaldelijk zouden zijn overeengekomen elkaar op locaties over heel de wereld te ontmoeten om prijzen vast te stellen en klanten te verdelen over een dergelijke lange periode. Geen van de door de partijen naar voren gebrachte argumenten kan het door de Commissie aangevoerde bewijsmateriaal op steekhoudende wijze tenietdoen.

(270) Zoals in overweging 239 reeds is opgemerkt, kan het zijn dat een onderneming die ondanks heimelijke afspraken met haar concurrenten een min of meer onafhankelijk marktbeleid voert, gewoonweg probeert het kartel in haar eigen voordeel te benutten ([151]). Het feit, zoals door de partijen wordt gesteld, dat zij zich regelmatig niet hielden aan de overeengekomen afspraken, kan dan ook niet worden beschouwd als voldoende bewijs waaruit het niet toepassen van de afspraken zou blijken.

([150]) Zie bijlage Z bij de aanvullende informatie van Daesang, op blz. 1076 van het dossier van de Commissie.

([151]) Zaak T-308/94 Cascades SA/Commissie, rechtsoverweging 230.

Andere verzachtende omstandigheden

(271) In haar antwoord op de mededeling van punten van bezwaar stelt Ajinomoto dat de Commissie het feit dat zij haar betrokkenheid bij de inbreuk eenzijdig en vrijwillig heeft beëindigd, in het bijzonder voorafgaand aan enige interventie van de Commissie, als een verzachtende omstandigheid dient te beschouwen, evenals het feit dat deze eenzijdige terugtrekking zou hebben bijgedragen aan het ontrafelen van de inbreuk.

(272) Ter ondersteuning daarvan verwijst Ajinomoto naar de interne memoranda van Takeda van 28 mei 1997 en 9 juni 1997 ([152]), en naar de verklaring van de bedrijfsleiding van Takeda ([153]), waarin wordt verwezen naar de bezorgdheid van de leden van het kartel ten aanzien van het besluit van Ajinomoto om na augustus 1996 niet langer deel te nemen aan de multilaterale bijeenkomsten en de effecten die dit besluit zou hebben op die bijeenkomsten.

(273) Dit argument moet van de hand worden gewezen. Onder „Duur" is bewezen dat het besluit van Ajinomoto om na augustus 1996 niet langer deel te nemen aan de multilaterale bijeenkomsten niet beschouwd kan worden als een bewijs van haar eenzijdige beëindiging van haar betrokkenheid bij de inbreuk met ingang van die datum. Integendeel, de Commissie is van mening dat zij bleef deelnemen aan de inbreuk door bilaterale contacten te blijven onderhouden met Takeda, tijdens welke zij de nucleotidenmarkt en prijzen besprak. Onder deze omstandigheden is de Commissie van mening dat de geringe deelname van Ajinomoto aan de multilaterale bijeenkomsten slechts een onbelangrijke rol kan hebben gespeeld, zo deze al enige rol heeft gespeeld, bij de „ontrafeling" van het kartel.

(274) Cheil stelt dat de Commissie het feit in aanmerking zou moeten nemen dat zij in de Verenigde Staten reeds een geldboete heeft opgelegd gekregen voor deze inbreuk, en beweert dat ondernemingen niet aan „dubbel gevaar" dienen te worden blootgesteld en dat de Commissie de hoogte van de geldboete uitsluitend zou moeten baseren op de effecten van de inbreuk op de relatief kleine communautaire markt.

(275) Dit argument dient van de hand te worden gewezen. Geldboeten die worden opgelegd in andere rechtsgebieden, met inbegrip van de Verenigde Staten, hebben geen gevolgen voor de geldboeten die moeten worden opgelegd terzake van het overtreden van communautaire mededingingsregels. De uitoefening door de Verenigde Staten (of van enig ander derde land) van (strafrechtelijke) bevoegdheid terzake van kartelgedrag kan op generlei wijze de bevoegdheid van de Commissie op grond van het communautaire mededingingsrecht beperken of uitsluiten. Opgemerkt zij dat op grond van het territorialiteitsbeginsel artikel 81 van het Verdrag uitsluitend van toepassing is op concurrentiebeperkingen op de gemeenschappelijke markt en dat artikel 53 van de EER-overeenkomst uitsluitend van toepassing is op concurrentiebeperkingen op de EER-markt. Ook de Amerikaanse kartelautoriteiten oefenen slechts bevoegdheid uit in de mate waarin een bepaalde gedraging een direct, bewust gewild effect op de Verenigde Staten heeft.

([152]) Respectievelijk op blz. 2147 en 2151 van het dossier van de Commissie.

([153]) Verklaring van Takeda op blz. 2173 van het dossier van de Commissie.

(276) Takeda stelt dat de Commissie rekening zou moeten houden met het feit dat zij in de vitamine-zaak ([154]) reeds een substantiële geldboete heeft betaald. Ajinomoto voert een soortgelijk argument aan met betrekking tot de geldboete die zij heeft betaald in de lysine-zaak ([155]). De Commissie wijst dat argument van de hand. In de vitamine-zaak en de lysine-zaak ging het niet om de inbreuk van Takeda en Ajinomoto op de nucleotidenmarkt en om die reden kunnen deze zaken dan ook niet in aanmerking worden genomen voor het doel van deze beschikking.

(277) Cheil en Daesang stellen verder dat zij zich regelmatig niet aan de afspraken hielden en hier zelfs tegen ingingen, bijvoorbeeld door hun productiecapaciteit te verhogen of door onder de richtprijzen te bieden.

(278) De Commissie wijst er nogmaals op dat het feit dat een onderneming, waarvan de deelneming aan heimelijke afspraken over prijzen met haar concurrenten is aangetoond, zich niet altijd overeenkomstig de met haar concurrenten overeengekomen wijze op de markt heeft gedragen, niet noodzakelijkerwijs een omstandigheid is die bij de vaststelling van het bedrag van de op te leggen boete als verzachtende omstandigheid in aanmerking moet worden genomen. Zoals eerder is opgemerkt, kan een onderneming die in weerwil van de onderlinge afstemming met haar concurrenten een min of meer zelfstandig marktbeleid voert, gewoonweg proberen zich het kartel ten nutte te maken ([156]).

(279) Ajinomoto, Cheil en Takeda wijzen er ook op dat zij maatregelen hebben getroffen om toekomstige overtredingen van antitrustvoorschriften te voorkomen. In deze context hebben zij nalevingsprogramma's goedgekeurd of versterkt. De Commissie juicht het feit toe dat deze ondernemingen een beleid voor de naleving van antitrustwetgeving hebben ontwikkeld. Desalniettemin is de Commissie van mening dat dit initiatief te laat is gekomen en dat het, als een preventie-instrument, de Commissie niet kan ontheffen van haar taak een in het verleden door deze ondernemingen gepleegde inbreuk op de mededingingsregels te bestraffen. Gelet op het vorengaande dient de goedkeuring van een nalevingsprogramma niet te worden beschouwd als een verzachtende omstandigheid die een verlaging van de geldboete rechtvaardigt.

(280) Er kunnen derhalve geen verzachtende omstandigheden worden toegepast op de partijen die zijn betrokken bij deze inbreuk die de nucleotidenmarkt ongunstig heeft beïnvloed.

4. *Toepassing van de clementieregeling*

(281) De adressaten van de onderhavige beschikking hebben met de Commissie meegewerkt in de verschillende stadia van het onderzoek naar de inbreuk, teneinde voor de in de clementieregeling beschreven gunstige behandeling in aanmerking te komen. Om tegemoet te komen aan de legitieme verwachtingen van de betrokken ondernemingen met betrekking tot de niet-oplegging of vermindering van de geldboeten op grond van de medewerking die zij hebben verleend, onderzoekt de Commissie in het volgende deel of de betrokken partijen aan de voorwaarden van de clementieregeling hebben voldaan.

Niet-oplegging van een geldboete of een zeer aanzienlijke vermindering van de hoogte ervan („afdeling B")

(282) Takeda heeft verzocht in aanmerking te komen voor maximale clementie. In dit opzicht stelt Takeda dat zij in aanmerking dient te komen voor wijzigingen in het clementiebeleid die zijn ingevoerd bij de in 2002 gepubliceerde Mededeling van de Commissie betreffende het niet opleggen of verminderen van geldboeten in zaken betreffende mededingingsregelingen ([157]) („de clementieregeling van 2002"), en voert zij aan dat zij andere ondernemingen niet tot deelname aan de inbreuk heeft gedwongen. Dientengevolge stelt Takeda dat zij krachtens de nieuwe voorschriften voor maximale clementie in aanmerking zou kunnen komen. Takeda voert aan dat in het Gemeenschapsrecht het beginsel wordt erkend dat onder bepaalde omstandigheden wijzigingen in de behandeling van straffen met een afschrikkende werking met terugwerkende kracht ten uitvoer dienen te worden gelegd, en dat dit beginsel meer algemeen kan worden toegepast met betrekking tot administratieve beschikkingen, zoals in een aantal lidstaten wordt toegepast.

(283) In de clementieregeling van 2002 staat duidelijk dat deze niet van toepassing is op gevallen waarin ondernemingen reeds met de Commissie contact hebben opgenomen om in aanmerking te komen voor de gunstige behandeling die in de eerdere regeling is beschreven. Derhalve dienen alle verzoeken om clementie te worden behandeld in het licht van de bepalingen van de in 1996 gepubliceerde clementieregeling, die van kracht blijft voor het doel van deze beschikking.

(284) De Commissie erkent dat Takeda zich als eerste heeft gemeld en doorslaggevend bewijs heeft aangevoerd voor het bestaan van het kartel en gedurende het gehele onderzoek voortdurend en volledig heeft meegewerkt. Op 9 september 1999 bracht Takeda de Commissie voor het eerst op de hoogte van het bestaan van het kartel, en op 14 september 1999 overhandigde zij een dossier met uit die periode stammend bewijsmateriaal. De Commissie had toen nog van geen enkele andere bron informatie over het kartel ontvangen.

(285) Bij haar beoordeling van de medewerking van Takeda merkt de Commissie op dat het aanvankelijk verstrekte documentair bewijsmateriaal niet betrekking had op de activiteiten van het kartel van vóór 1992. In de verklaring van de bedrijfsleiding wees Takeda er niettemin op dat het kartel in feite in 1989 was ontstaan. Er zijn geen aanwijzingen dat Takeda over andere informatie of documenten beschikt met betrekking tot het kartel. Om die reden moet dan ook worden geconcludeerd dat Takeda volledig met de Commissie heeft meegewerkt.

([154]) Zaak 37.512, nog niet gepubliceerd.
([155]) Zaak 36.545, PB L 152 van 7.6.2001, blz. 24-72.
([156]) Zaak T-308/94 Cascades SA/Commissie, rechtsoverweging 230.
([157]) PB C 45 van 19.2.2002, blz. 3.

(286) Ofschoon het dossier elementen bevat die erop wijzen dat Takeda bij bepaalde gelegenheden een coördinerende rol in het kartel kan hebben gespeeld, heeft Takeda geen andere ondernemingen tot deelname aan de inbreuk gedwongen en heeft zij niet het initiatief genomen tot het kartel noch heeft zij in de zin van de clementieregeling een bepalende rol gespeeld bij de ongeoorloofde activiteit. Eveneens is vastgesteld dat Takeda haar betrokkenheid bij de inbreuk had beëindigd alvorens zich tot de Commissie te wenden.

(287) Gelet op haar algehele medewerking met het onderzoek voldoet Takeda aan de voorwaarden van afdeling B van de clementieregeling en dient haar een vermindering van 100 % te worden toegekend van de geldboete die zou zijn opgelegd indien zij niet met de Commissie zou hebben meegewerkt.

Aanzienlijke vermindering van de geldboete („afdeling C")

(288) Daesang, Cheil en Ajinomoto verzoeken in aanmerking te komen voor een vermindering van de geldboete overeenkomstig afdeling C van de clementieregeling. Toen Daesang, Cheil en Ajinomoto begonnen samen te werken met de Commissie had Takeda reeds voldoende informatie verstrekt om het bestaan van het kartel te bewijzen. Om die reden wordt geconcludeerd dat Daesang, Cheil en Ajinomoto de Commissie niet als eersten materiaal hebben verstrekt dat van doorslaggevend belang was om het bestaan van het nucleotidenkartel te bewijzen, zoals door afdeling B, onder b), van de clementieregeling is vereist. Bijgevolg voldoet geen van die ondernemingen aan de in afdeling C beschreven voorwaarden.

Aanzienlijke vermindering van de geldboete („afdeling D")

(289) Daesang stelt dat zij niet alleen heeft aangeboden haar medewerking te verlenen aan het onderzoek van de Commissie voordat de Commissie haar eerste verzoek om inlichtingen uitvaardigde, maar de Commissie ook tijdens de gehele duur van het onderzoek haar voortdurende en volledige medewerking is blijven verlenen. Ook voert zij aan dat zij de Commissie in staat heeft gesteld de gehele duur van de inbreuk vanaf oktober 1988 vast te stellen en dat zij aldus als eerste doorslaggevend bewijsmateriaal heeft verstrekt van de gehele, in de mededeling van punten van bezwaar beschreven inbreuk.

(290) Ofschoon Daesang pas met de Commissie contact heeft opgenomen nadat Takeda zich reeds had gemeld, heeft zij toch op eigen initiatief contact opgenomen met de Commissie voordat zij enig verzoek om inlichtingen had ontvangen. Daarnaast heeft Daesang tijdens de gehele duur van het onderzoek volledig aan het onderzoek van de Commissie meegewerkt. Daesang heeft eveneens informatie verstrekt op grond waarvan de feiten konden worden vastgesteld met betrekking tot het bestaan van de kartelafspraken van vóór 1992.

(291) De informatie die Daesang heeft verstrekt, voordat de Commissie haar een verzoek om inlichtingen had toegezonden, was gedetailleerd en werd door de Commissie uitsluitend gebruikt ten behoeve van haar onderzoek. Daesang heeft met name, maar niet uitsluitend, waardevolle informatie verstrekt inzake de werkwijze van het kartel vóór 1992. Nadat zij de mededeling van punten van bezwaar had ontvangen, heeft Daesang de feiten waarop de Commissie haar bevindingen baseert niet fundamenteel betwist. Daesang voldoet derhalve aan de in afdeling D, punt 2, eerste en tweede streepje, van de clementieregeling beschreven voorwaarden en dient dan ook in aanmerking te komen voor een vermindering van de geldboete met 50 %.

(292) Cheil heeft vele uit de periode stammende verslagen over bijeenkomsten en contacten verstrekt en heeft zodoende bijgedragen tot vaststelling van het bestaan van het kartel. De door Cheil verstrekte informatie werd uitgebreid gebruikt door de Commissie. Daarnaast betwist Cheil de in de mededeling van punten van bezwaar beschreven feiten niet. Derhalve moet worden geconcludeerd dat Cheil voldoet aan de voorwaarden die worden beschreven in afdeling D, punt 2, eerste en tweede streepje, van de clementieregeling, zoals Cheil betoogt. Gelet op de algehele samenwerking die Cheil heeft verleend aan het onderzoek van de Commissie dient zij derhalve in aanmerking te komen voor een vermindering van 40 % van de boete die zou zijn opgelegd indien zij niet met de Commissie zou hebben samengewerkt.

(293) Ajinomoto heeft gedurende de gehele duur van het onderzoek volledig met de Commissie samengewerkt; zij hielp de Commissie bij de vaststelling van het bestaan van de inbreuk, verstrekte uit de periode stammende documenten die door de Commissie uitgebreid werden gebruikt evenals verduidelijkingen inzake de werking van de afspraken. Ajinomoto voldoet derhalve aan de voorwaarden van afdeling D, punt 2, eerste streepje, van de clementieregeling.

(294) Ajinomoto betwist echter de feiten die zijn beschreven in de mededeling van punten van bezwaar met betrekking tot de duur van het kartel. Om die reden komt Ajinomoto niet in aanmerking voor een vermindering van de geldboete krachtens afdeling D, punt 2, tweede streepje, van de clementieregeling. Op basis van het vorengaande wordt geconcludeerd dat Ajinomoto voldoet aan de voorwaarden als beschreven in afdeling D, punt 2, eerste streepje, van de clementieregeling en dienovereenkomstig in aanmerking zou moeten komen voor een vermindering van 30 %.

Conclusie inzake de toepassing van de clementieregeling

(295) Concluderend kent de Commissie de adressaten van deze beschikking, gelet op de aard van hun medewerking en met inachtneming van de clementieregeling, de volgende verminderingen van hun respectieve geldboeten toe:

— Takeda: een vermindering met 100 %

— Ajinomoto: een vermindering met 30 %

— Daesang: een vermindering met 50 %

— Cheil: een vermindering met 40 %

5. *Definitieve bedragen van de in deze procedure op te leggen geldboeten*

(296) Concluderend dienen de op te leggen geldboeten uit hoofde van artikel 15, lid 2, onder a), van Verordening nr. 17 als volgt te zijn:

— Takeda: 0 EUR

— Ajinomoto: 15 540 000 EUR

— Daesang: 2 280 000 EUR

— Cheil: 2 736 000 EUR

HEEFT DE VOLGENDE BESCHIKKING GEGEVEN:

Artikel 1

Ajinomoto Company Incorporated, Takeda Chemical Industries Limited, Daesang Corporation en Cheil Jedang Corporation hebben inbreuk gemaakt op artikel 81, lid 1, van het Verdrag en artikel 53, lid 1, van de EER-overeenkomst door op de wijze en in de mate als beschreven in de motivering, deel te nemen aan een geheel van afspraken en onderling afgestemde feitelijke gedragingen in de nucleotidensector.

De duur van de inbreuk was als volgt:

a) Ajinomoto Company Incorporated, van 8 november 1988 tot september 1997;

b) Takeda Chemical Industries Limited, van 8 november 1988 tot juni 1998;

c) Daesang Corporation, van 19 december 1988 tot eind 1997;

d) Cheil Jedang Corporation, van maart 1989 tot juni 1998.

Artikel 2

De in artikel 1 genoemde ondernemingen beëindigen de in dat artikel bedoelde inbreuken onmiddellijk, indien zij dit niet reeds hebben gedaan.

Met betrekking tot hun nucleotidenactiviteiten onthouden zij zich van overeenkomsten of onderling afgestemde feitelijke gedragingen die hetzelfde of een soortgelijk doel of gevolg kunnen hebben als de inbreuk.

Artikel 3

Voor de in artikel 1 bedoelde inbreuk worden aan de in dat artikel genoemde ondernemingen de volgende geldboeten opgelegd:

— Ajinomoto Company Incorporated, een geldboete van 15 540 000 EUR

— Daesang Corporation, een geldboete van 2 280 000 EUR

— Cheil Jedang Corporation, een geldboete van 2 736 000 EUR

De geldboeten dienen binnen drie maanden te rekenen vanaf de datum van kennisgeving van deze beschikking, te worden betaald door overmaking op de volgende bankrekening van de Europese Commissie:

Rekening nr. 642-0029000-95
SWIFT-code: BBVABEBB
IBAN-code: BE76 6420 0290 0095
Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (BBVA) S.A.
Kunstlaan 43
B-1040 Brussel

Na het verstrijken van deze termijn is van rechtswege rente verschuldigd tegen de door de Europese Centrale Bank toegepaste rentevoet voor de basisherfinancieringstransacties op de eerste werkdag van de maand tijdens welke deze beschikking werd gegeven, vermeerderd met 3,50 procentpunt, ofwel 6,75 %.

Artikel 4

Deze beschikking is gericht tot:

Takeda Chemical Industries Limited
12-10, Nihonbashi 2-2-chome
Chuo-ku
Tokio 103-8668
Japan

Ajinomoto Company Incorporated
15-1, Kyobashi itchome
Chuo-ku
Tokio 104-8315
Japan

Cheil Jedang Corporation
6F, Cheiljedang Bldg
Namdaemoon-Ro
Chung-Ku,100-095 Seoel
Korea

Daesang Corporation
Daesang Building
96-48 Shinsul-Dong
Dongdaemoon-Ku, Seoel
Korea

Deze beschikking vormt een executoriale titel overeenkomstig artikel 256 van het Verdrag.

Gedaan te Brussel, 17 december 2002.

Voor de Commissie

Mario MONTI

Lid van de Commissie